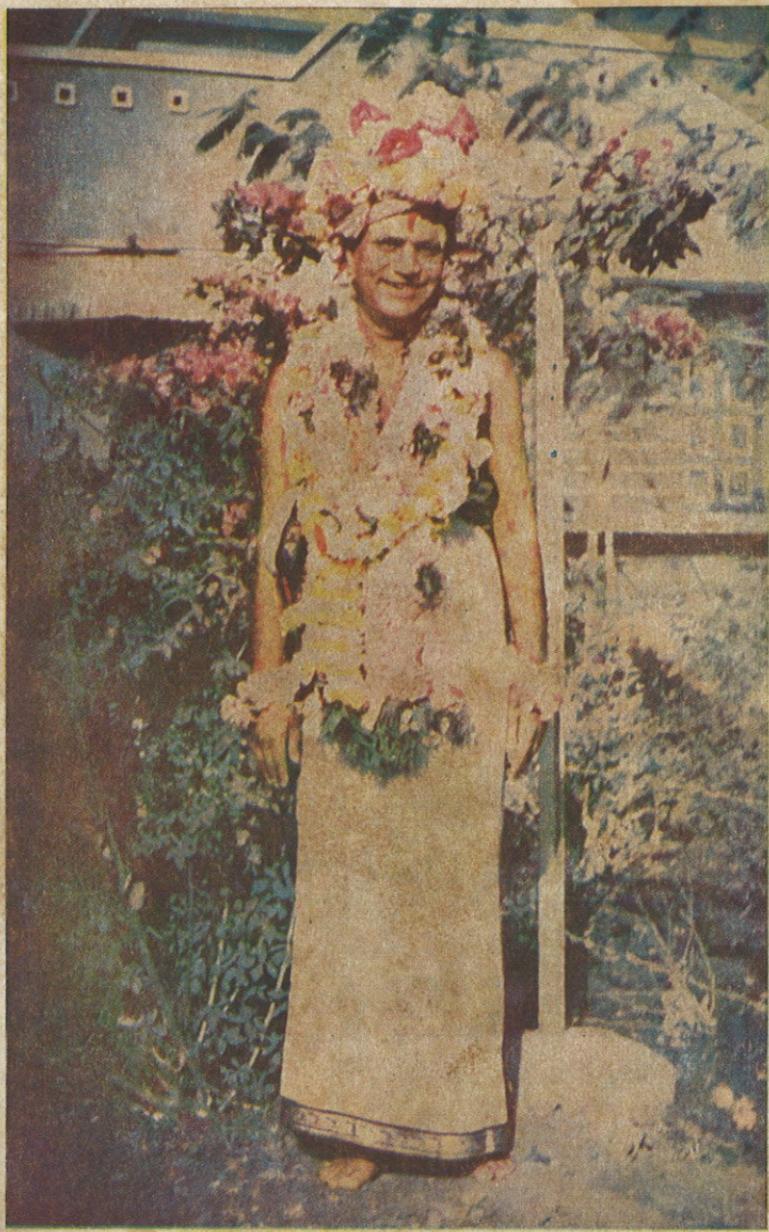

શ્રીમોટા-પ્રેરક પ્રસંગો

લેખક : નરેન્દ્ર નાથ
અર્થાત : વિજયાંધુરાણી
કાર્યાલય : કાશી

શ્રીમોટા-પ્રેરક પ્રસંગો

શ્રી કૃષ્ણ સ્તોર્ચ
ગ્રન્થમંડળ, સુરત - ૩.

: લેખક :

વલ્લભાનુ

યરોતર એજન્યુકેશન સોસાયટી

આણુંદ

પ્રકાશક : વિહુલભાઈ જે. પટેલ
મંત્રી
ચરોતર એજયુકેશન સેસાયરી, આણંદ

બિહુ જીજુ રીત
.E - D 515 મિનિયુ
પ્રતિ ૩૦૦૦
આવૃત્તિ પહેલી
એપ્રિલ ૧૯૭૨

-: વિકેતા :-
આતગોવિંદ બુક્સેલર્સ, ગાંધીમાર્ગ : અમદાવાદ

સાહિત્ય મુદ્રક :
સાહિત્ય મુદ્રણાલય, સિટી મીલ કંપાઉન્ડ, કાંકરિયા રોડ, અમદાવાદ-૨૨

સુધીને હાજરીની નીચે આપણાં જાતાં પ્રવર્તિત રહ્યાં હશે
કુન્દળ વિનાની કાંઈ રીતે નાખી નીચે આપણાં એવી નિયમાં હશે
આપણાં કોઈ કાંઈ નિયમાં નાખી નીચે આપણાં એવી
નિયમાં નાખી નીચે એવી નિયમાં નાખી નીચે આપણાં એવી
નિયમાં નાખી નીચે એવી નિયમાં નાખી નીચે આપણાં એવી
નિયમાં નાખી નીચે એવી નિયમાં નાખી નીચે આપણાં એવી

પ્રકાશકના ઐ ઘોલ

પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીએ દેશને એઠો કરવા માટે ચૌહવિધ
રચનાત્મક કાર્યક્રમ સુચિવેલો. આ કાર્યક્રમમાં કેળવણી ઉપરાંત
સમાજની કેળવણી, સમાજની સમજ વધે તેવા પ્રયત્નો; સમાજ
એઠો થાય, સ્વાવલંભી થાય તેવા પ્રવૃત્તિઓનો સમાવેશ થતો.
સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ બાદ રાજકીય પ્રવૃત્તિઓની ને રાજકીય કાર્યક્રોણી
જાક્રભાગ એવી રહી કે સપાઠી પરની પ્રવૃત્તિઓ વધારે આકર્પક
નીવડી. આવા વાતાવરણમાંય પૂર્વિજીવનના પૂર્વિ ગાંધીજીની હરિજન
પ્રવૃત્તિના સેવક અને ઉત્તર જીવનના આધ્યાત્મિક પથિક પૂ. મોટાએ
સમાજને એઠો કરવા, એના પ્રાણુને ઢંઢોળવા, એની સમજને વિક
સાવવા, એની ભાવનાને પોખવા, પોતાના આધ્યાત્મિક યુદ્ધના
આદેશથી એકલે હાથે, આલી હાથે, હૈયાની હામથી ઝૂકાયું.

નવી પેઢીને નજરમાં રાખી, લાંબા ગાળે બીજમાંથી વૃક્ષ થાય
તેવા સમાજેનતિની બીજાંપ પ્રવૃત્તિઓ પર એમની નજર ફરી.
જાન એનાં અનેક સ્વરૂપોમાં નવી પેઢીને મળે તે માટે જાનગરોની,
કિરોરભારતી, સાહિત્ય કોષ, બાલભારતી જેવા પાયાના સંદર્ભ-
અંશોની પ્રવૃત્તિઓ, બાલસાહિત્ય, દસ દસ હજારના સંશોધનપોષક
એવોડી, તરણ સ્પર્ધાઓ, સાહસ, બહારૂરી ને જેમ વિકસે તેવી
સમુદ્રતરણ ને મેરેથેન હોડ જેવી પ્રવૃત્તિઓ માટે લાખો ઇપ્પિયાનાં
દાન એમણે આપ્યાં.

સંપત્તિહીન આદમી, માત્ર આત્મશક્તા ને આધ્યાત્મિક પ્રેરણાને
જેરે, છોકરાને દૂધ આપવાનો ઈન્કાર કરતા લેડે પાસેથી પ્રસંગ
ચિત્તે પાઈપેસો મેળવી સમાજના વિકાસને ઉપયોગી પ્રવૃત્તિઓના
વિકાસ માટે આપે તે આ દેશના અર્વાચીન ધતિહાસની દખ્ટિએ
અભૂતપૂર્વ ઘટના છે. માંદલ હેઠે, વ્યાધિશ્રદ્ધ શરીરે, માત્ર આધ્યાત્મના
જેરે પૂર્ણ મોટાએ જે કંઈ કર્યું છે તે ભાવિ પેઠીઓને ને વર્તમાનને
પ્રેરણાદ્યક ને દીવાહાંડીસમ છે અને રહેશે.

એ દખ્ટિએ શ્રી વસંત નાયક જેવા બાબુ લેખકની કસાયેલી
કલમે જે પ્રસંગો લખાયા તે ચરેતર એન્યુકેશન સોસાયરી વતી
પ્રસિદ્ધ કરતાં સ્વાભાવિક ગૌરવ ને આનંદની લાગણી અનુભવું છું.
ભાઈ નાયકનો હું આલાર ભાનું છું. પ્રેરક પ્રસંગોનું આ પ્રેરણા-
પિયુપ નવી પેઠીને સત્વપ્રેરક નીવડ્શે તો કૃતકૃત્યતા અનુભવશું.

સાહિત્ય મુદ્રણાલયવાળા શ્રી વિષણુપ્રસાદ પંડ્યાએ પૂર્ણ મોટા
પ્રત્યેના ભક્તિભાવથી પ્રેરાઈ આ પ્રકાશનને શક્ય તેટલું સર્સું
કરવામાં જે સહાય કરી છે તે બધાં એમનો ય આલાર ભાનું છું.

ચરેતર એન્યુકેશન સોસાયરી, નિયમ નિર્દેશ, ધર્મદાસાઈ પટેલ
આણું. તા. ૨૩-૩-૭૨

પુસ્તિકાની પૂર્વભૂમિકા

પૂજય શ્રીમોદાયે બાલભારતી, કિરોરભારતી, શાનગંગોની વગેરે માટે શ્રી ઈશ્વરભાઈ આગળ ને લાખે ઇધિયાની ઓળાં ડાલવી અને હજુ ડાલવે રાખે છે તે શ્રી ઈશ્વરભાઈની વિશુદ્ધ કાર્યરીતિ, એકનિષ્ઠ વ્યસ્થાશક્તિ અને લીધેલા કામને પૂરેપૂરા ખંતથી પાર પાડવાની દદ મનોવૃત્તિને આભારી છે એમ મને લાગે છે.

આટલા વિશ્વાસને પાત્ર અને શ્રીમોદા સાથેના ઘનિષ્ઠ સંપર્કમાં આવેલા શ્રી ઈશ્વરભાઈએ એક હિવસ મને સ્થયર્થું કે શ્રી મોદા અંગે બાલપ્રેરક કંઈક “બાલભિત્ર” માટે તમે લાખે તો ? મને આ સ્થયનાથી આશ્રય થયું. શ્રીમોદા અંગેતું મારું જાન અલ્પ અને એએં તો ગાડ પરિચયમાં છે છતાં શ્રી ઈશ્વરભાઈ મને ફેમ કહે છે ?

મારી એ અંગેની મુશ્કેલી દર્શાવતાં તરત જ એમણે શ્રીમોદા વિષેતું કેટલુંક સાહિત્ય મારી આગળ હાજર કરી દીધું ને જોલ્યાઃ “આ બધું જોઈ જને અને પ્રયત્ન કરી જોને.”

‘બાલભિત્ર’. માત્ર વાર્તાઓથી ભરવાની અમારી નીર્તિ નહોતી એટલે અન્ય બાબતો સાથે અવારનવાર મહાન વ્યક્તિઓની પ્રેરણું દ્વારી વાનગી પણ પીરસતા રહેવાનું એમે નક્કી કર્યું જ હતું. મારી વિનંતીથી શ્રી ઈશ્વરભાઈએ ‘બાલભિત્ર’ના પિતા જ્વ. મોતીભાઈ અંગે લખ્યી પણ આપ્યું હતું. એટલે શ્રી મોદા અંગે લખવાનું કામ મને સૌંપવા પાછળનો એમનો હેતુ હું સમજ શક્યો નહિ !

પછી તો શ્રીમોદા વિષે ભળ્યું સાહિત્ય વાંચવામાં હું પડ્યો. એ વાંચીને શ્રીમોદાના પૂર્વ જીવનમાં બાળકોને ભરપૂર પ્રેરણ મળે એવું ધણું બધું મેં નિહાજ્યું, એટલે એ જીવનમાંના પ્રેરણું દ્વારી પ્રસંગે વીણી બાળકોને રસ પડે એ રીત લખવાની મેં તૈયારી કરી. અને હું પોતે પણ નવાઈ પાડ્યો. એવી ઝડપે મેં એ કામ આરંભ્યું અને એ જ એકમાં પૂરું કર્યું.

આ રીતે ‘યાદભિત્ર’ માટે કંઈક લખવામાંથી “શ્રીમેદ્ય-
પ્રેરક પ્રસંગો” પુરિતકા તૈયાર થઈ ગઈ.

આમ આ પુરિતકાના પ્રેરકપિતા શ્રી ધર્મરાધી છે. અને “કંઈક”
લખવા મને સૂચવવા પાછળનો એમનો હેતુ બધો ભાર પોતે વહે-
વાના લોભમાં ન પડતાં વહેંચણી કરીને પ્રત્યેક કાર્યની ગતિ વધારવાની
દાદ્યિ રાખા, અન્યો પાસે કામ લેવાની એમની ખૂબી કારણુભૂત હતી
તે મને પછીથી સમજનાયું.

આ છે “શ્રીમેદ્ય-પ્રેરક પ્રસંગો” પુરિતકાની પૂર્વ ભૂમિકા. એ
લખવા પાછળ જેટલી ગતિશીલતા હતી તેટલી જ ગતિથી શ્રી
ધર્મરાધીએ અને પ્રગટ કરવાનું કાર્ય હાથમાં લઈ લીધું. એટલું
જ નહિ અશુભરાતી બાળકો પણ એનો લાભ લઈ શકે એવું બને
તે માટે વિચારવા લાગ્યા.

સૌ પ્રથમ મારી હરતપ્રત એમણે પૂજય શ્રીમેદ્યને મોકલી.
પ્રસંગોમાં હકીકત હોપ ન આવે તે એનો મુખ્ય હેતુ હતો.

શ્રીમેદ્યના આશિષ મળ્યા કે તરત ચરેતર એજયુકેશન
સોસાયરી જેવી પ્રય્યાત શિક્ષણ સંસ્થાએ એનું પ્રકાશન હાથમાં લીધું.
અને લખાયાને બિને મહિને તો એ છપાઈને ગૂજરાતનાં બાળકોના
હરતકમલમાં અર્પિત થઈ શકે છે.

આ બધું મારે માટે ગૌરવભર્યું બન્યું છે. એટલે એના ખરા
યશભાગી શ્રી ધર્મરાધીનો અને ચરેતર એજયુકેશન સોસાયરીનો
આભાર માનતાં આનંદ થાય એ સ્વાભાવિક છે.

હવે આ પ્રસંગો સંખ્યાબ્ધ બાળકોના હાથમાં જવા પામો
ને એમાંથી એકાદ નાની સરખા ચિનગારી બાળહૃદયાને પ્રકાશિત
કરવામાં મહદૂદ્પ નીવડો એ જ અભ્યર્થના.

આળકોના શ્રીમાટાને

અધ્ય

આપની અખૂટ પ્રવૃત્તિમાં યે બાળકોને આપ વીસર્યાં નથી
અને ગિજુભાઈ રમારક બાળજીવન ઘડતર યોજના ઘડી
બાળકોને પ્રેરણુદાયી વાર્તાઓ વાંચવા મળે એમ કર્યું.

અને તે પછી

બાળકો માટે ઘણી મોટી ઊંઘાળી ઠાલવી બાલભારતીની યોજના
ઘડી, બાળકો અનેકવિધ ક્ષેત્રે જ્ઞાન મેળવવા ઉત્સેન્ય તેમજ
જ્ઞાન સંપાદન કરે તેવી જ્ઞાનગ્રંથશ્રેષ્ઠિનું આયોજન કર્યું.

અથી પ્રેરિત બની

આપના પૂર્વજીવનના પ્રેરણુદાયી આ પ્રસંગો બાળકો
આગળ ધરતી વખતે એ આપના ૦૮ કર્કમળમાં
અર્પણ કરી કૃતકૃત્યતા અનુભવીએ છીએ.

લેખક અને પ્રકાશક

અનુક્રમ

૧ આશારામ લગત	૬
૨ શનિયાની શક્તિ	૧૨
૩ માટા થવાનો નિર્ધાર	૧૭
૪ પ્રમાણિકૃતાની કસોટી	૨૦
૫ જ્યાંકું મનોધળ	૨૫
૬ દદ સંકલ્પ	૩૦
૭ એ બહાદુરો	૩૪
૮ દેશભક્તિની લગની	૩૬
૯ દેશસેવાનું વ્રત	૪૪
૧૦ રોગનિવારણનો મંત્ર	૪૬
૧૧ હુરિઃ ઊં નામસમરણ	૫૪
૧૨ શ્રીમાટા	૫૭
૧૩ અનોખા સંત	૬૪
પૂર્વવણી	૬૬-૭૨

અ

મહારાજાનાના લાકો સામાન્ય રીતે સૌ સૌનો ધંધો
કરે, વહેવારન-તહેવાર પાળે ને એમ હિવસો ગુજરે.
આ સીધી હોરીએ જીવાતા જીવનમાંથી કોઈ આમ
તેમ થાય તો તે ખધાના ધ્યાનમાં તરત આવે.

આશારામ રંગરેજનો ધંધો કરે. કપડાં રંગ-
વાના એના કામ સાથે ભજન ગણુગણુતા રહે. અને
વખત મળતાં ભજનમંડળી પણ જમાવે.

ગામના ધ્યાનમાં આ વાત આવી ગઈ તેથી
ખધા એને ભગત કહેવા લાગ્યા. પછી તો એની
અઠક જ ભગત થઈ ગઈ એટલે નામ થયું
આશારામ ભગત.

આશારામને બીજુ એક એ ધૂન. અદ્દીણ અને
હુક્કાના એ ભારે શોખીન. આ શોખને લીધે એના
અંગણામાં કાયમ છાણુંનો હેવતા સળગતો રહે.

હુક્કો પીવો હોય તો દેવતા તૈયાર જેઈએ.
 પીવાની તલપ લાગે ત્યારે દેવતા નહિ હોય તો
 મજન મારી જય. હુક્કો પીનારાની એ આદત.
 દેવતા બળતો રાખવો હોય તો ગામડાંમાં સસ્તો
 રસ્તો છાણું સળગતાં રાખવાનો. લાકડાં કરતાં
 છાણું સર્સ્તાં ને વળી એ ધીમે ધીમે બુઝ્યા કરે,
 એટલે લાંઘ્યા વખત ચાલે. અને સંકોર્યા કરવાની
 કડાકૂટ પણ નહિ.

ભગતના આંગણુમાં રાત્રે પણ છાણું સળગતાં
 રહે. આથી રાત્રે એઠક ઉઠક પણ ઠીક ઠીક રહે.
 આમાં રોન ફરવા આવતા સિપાઈ એ પણ આવે
 ન એ ધડી એસે. અલકમલકની વાતો કરે, એ
 ધડી મન મોક્ષું કરે ને પઢી રોન ફરવા જય.

આ તો ગામડામાં પ્રચલિત થયેલા વ્યસનની
 ખલિહારી ! બાકી આશારામ પૈસેટકે ધણા ગરીબ.
 અને જ્યારે ચાર બાળકના એ પિતા બન્યા, ત્યારે
 તો દિવસો કાઢવા પણ હોખ્યલા પડવા લાગ્યા.

આ કારમી ગરીબી ઓછી કરવા ચાર ચાર
 બાળકને ઉછેરવાનો બાને વેઠિને પણ માતા

સૂરજાણ બીજનાં દળણાં દળવા લાગ્યાં, ઘરકામ
કરવા જવા લાગ્યાં ને જે એ પૈસા મળે તે મળવવા
કાળી મજૂરી કરવા લાગ્યાં.

તો પણ આ છ જણુનો ગુજરો માંડ માંડ થતો.
અમ હિવસો પર હિવસો ચાલ્યા જવા લાગ્યા.

આપણા ભારતમાં જેમ કરોડો ગરીબ્યાના દિવસો
નથ્ય છે તેમ જ તો !

શનિયાની શક્તિ

આ આશારામને ત્યાં ઈ. સ. ૧૮૮૮ ના સપ્ટેમ્બર માસની ૪ થી તારીખ એક બાળકનો જન્મ થયો.

એ હિસે શનિવાર હતો. એટલે બધા એને શનિયો કહેવા લાગ્યા.

આ નાનકડો શનિયો હિસે હિસે મોટો થવા લાગ્યો. ગરીબ છતાં માયણુ મા-ખાપ ઇચ્�ે તો પણ એના ઉછેર પાછળ વધારે વખત આપે એ શક્ય ન હતું. કુદરતની કળા ન્યારી હોય છે. શનિયો કુદરતની સહાયે મોટો થતો જતો હતો.

એકલા શરીરથી એ મોટો ન હોતો થતો. મનથી પણ એ મોટો થતો જતો હતો. આની સાખિતી માટેનો એક પ્રસંગ જાળવા જેવો છે.

ચરોતરમાં એ જમાનામાં ચોરી અને લુંટું

બહુ થતાં હતાં. દિવસે દિવસે લૂંટનારાનો જુલમ
વધતો જ જતો હતો. લોકો પણ ત્રાય ત્રાય પોકારતા.

આ લૂંટક્કાટ કાખૂમાં આણવા સરકારે એવો
કાયહો કર્યો કે કોળી, વાધરી વગેરે નીચલી ગણુંતી
વરણને ત્યાં બહારગામથી કોઈ આવે ને તે રાતવાસો
રહેવાનું હોય તો પોલીસથાણે જણ કરવાની.

સરકાર એમ માનતી હતી કે આ કોળીવાધરીનો
લૂંટક્કાટમાં હાથ છે. એ લોકો જ લૂંટરાને આશરો
આપે છે. તેથી આવો કાયહો કરવામાં આવ્યો હતો.

હવે બન્યું એવું કે એક દિવસ આશારામ
ભગતને ત્યાં મહેમાન આવેલા. મહેમાન રાતવાસો
રહ્યા હતા.

રાતના રોન ફરવા આવેલા પોલીસે આ જણ્યું.
આમ તો અવારનવાર પોલીસ આશારામને ત્યાં
રાતે ઘડીક ઘેસતા ને કદીક હુક્કો પણ ગગડાવતા.
પણ આજે એ ભાઈની સિપાઈની ઝણકી ઊઠી.
એને થયું હશે કે ઉપરી આગળ વક્કાદાર હેખાવાનો
મોકો મળી ગયો !

એણે તો આગલી ઓળખાણું ભૂલી જઈને
નશ્વરીએ શરૂ કરી. આશારામને ઉધડા લેવાનું શરૂ
કર્યું: “મહેમાન રતવાસો રહેવાના છે તેની
પોલીસ થાણે જાણું કેમ નથી કરી ? ”

આશારામ આથી નવાઈ પામ્યા. કાયહો તો
કોળીવાધરી માટે હતો, આશારામને એ ક્યાં લાગુ
પડતો હતો ? એટલે આશારામે તરત પોલીસને
સંભળાવ્યું: “અમારે આ અંગે જાણું કરવાની ન
હોય. એ જાણું તો કોળીવાધરી કરે.”

પણ આ તો પોલીસની દાદાણિરી.

એ વખતે ભારત સ્વતંત્ર ન હતું. અંગ્રેજ
લોકોની ગુલામીમાં આખી પ્રજા જફડાયેલી હતી.
અને અંગ્રેજે અનો ધાક ઘેસાડીને જ રાજ્ય કરતા
હતા ને ?

એટલે કલેક્ટર, મામલતદાર કે ઝૈઝૈદાર જ
દમ નહોતા ભીડાવતા. આવા નાના ગણુતા
સિપાઈઓ પણ લાગ આવે લોકોને દમ ભીડાવવામાં
શૂરા થતા !

આશારામનો આવો જવાખ આ સિપાઈને
માથાવાઢ લાગ્યો. એ ખૂબ ચિઠ્ઠાયો ને ચીઠમાંને
ચીઠમાં નિર્દેખ આશારામને પણ મેટો ગુહનેગાર
ગણી મારતોજૂડતો પોલીસ ચોકીએ લઈ ગયો.
નાનો શનિયો આ જુલમથી પ્રથમ તો ઉઘાઈ
ગયો. પણ પછી એના હૈયામાં એકદમ હામ આવી.
એને થવા લાગ્યું કે આ વિપત્તમાંથી પિતાને કઈ
રીતે મદદદૃપ નીવડાય.

બીજી બાળકને તો આવો વિચારે નહિ આવે.
સિપાઈથી આમે તે ઉરતાં ને ધ્રૂજતાં હોય. ત્યાં
અહીં તો પોતાના પિતાને પીટેતો સિપાઈ એણે
નેયો હતો. ધરમાં ભરાઈ જવા કે રડવા સિવાય
આવડું બાળક બીજું શું કરી શકે?

પણ શનિયો જુહી માઈનો હતો. એ રડવાને
કે ધરમાં પેસી જઈ ગાંદડું આઢીને સંતાઈ જવાને
ખદ્દે હોડ્યો નાગરવાડામાં.

પિતાને મદદદૃપ થાય એવા એક એણખીતા
મનુલાઈ રાવસાહેખ એને યાદ આવ્યા હતા.

રતનો પહોર અને સિપાઈની મારખીટ તરત-
માંજ નેયેલી છતાં શનિયો ડર્યો નહિ. એ

હોડયો ને આવ્યો મનુભાઈ સાહેબને ત્યાં.

રડતાં રડતાં બધી વાત કરી.

મનુભાઈએ શનિયાને છાનો રાજ્યો અને
પહોંચ્યા એ પોલીસ થાળે.

પોલીસે આઠી હાહાળારી કરી હતી. એટલે
રાવસાહેયે પોલીસોને ધધડાવ્યા ને આશારામને
છાડાવ્યા.

આવડા નાના દીકરાની અણીને વખતની મહેદ
મળી જણી પિતાનું હૈયું કેવું હરખાયું હશે?
દીકરો મહે હોડયો ન હોત તો રાતે જેલમાં પુરાવું
પડત ને? થયેલા અપમાનથી સણુસણી ઊઠેલું
આશારામનું દિલ કેવું ફૂણું ને ગૌરવશાળી બની
ગયું હશે!

પિતા પોલીસના જુલમમાંથી ધૂટયા એથી આ
નાના શનિયાને પણ કેટલો બધો હર્ષ થયો હશે?

ମେଟା ଥିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦିତ

શનિયો તો લાડનું નામ હતું. આ બાળકનું
ખરું નામ ચૂનીલાલ.

પેલા પોલીસના ખાટા જુલમથી ચૂનીલાલનું
હૈયું ધગધગી ઊઠયું હતું. એને એમની ગરીબાઈ
સખત ખૂંચવા લાગી. આ એ દમડીનાં સિપાઈઓ
ગરીયા ઉપર જ મોટે ભાગે હાદાગીરી કરતાં હોય
છે એવું એના મનમાં ઠસી ગયું.

આનો ઉપાય શું?

આ અપમાનનો ધૂંઠો કેમે કરી એનાથી
ગળાતો ન હતો. એ હાથ બેડી આવા જુલમ ખમ્યા
કરવા? રહતા એસી રહેવું એ તે કેમ ચાલે?
પિતાજીને છાડાવવા સૂઝું તે કયું પણ એ કાંઈ
કાયમનો ઉકેલ એછા ગાણ્યા?

ગરીબાઈ ભરેલી આ દ્વામાંથી ઊગરવું કર્દીરીતે ?
 એના નાના મગજમાં ત્યારે એવું વસ્યું કે
 આપણે અન્યને સલામો ભર્યા કરીએ એના કરતાં
 આપણને સૌ કોઈ સલામ ભરે એવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત
 કરવી જોઈએ.

આ તો બાળમનનો એક વિચાર !

પણ આ ગડમથલમાંથી એક ઉપાય એને
 ચોખ્યો હેખાયો. એ ઉપાય માટે થાય તે કરી
 છુટવા એણે મહુકમ નિર્ધાર કર્યો.

એ ઉપાય તે ભણવાનો.

ભાણીગણીને મોટા થવું એ જ આવી આપત્તિ
 નિવારવાનો એક માત્ર ઉપાય એને હેખાયો.

એને એનામાં રહેલી સર્વ શક્તિ ચૂનીલાલે
 ભણવા પાછળ ખરચવા માંડી.

ચૂનીલાલ એવી તમજાથી ભણવા લાગ્યો કે
 ૧ થી ૪ ધોરણુનો અદ્યાસ એણે માત્ર હોઠ
 વર્ષમાં પૂરો કર્યો.

નાનો ગણુતો બાળક પણ પોતાના નિશ્ચયને
 વળ્ણી રહી પ્રયત્ન કરવા મંડે તો કેવી સિદ્ધિ

મેળવી શકે છે? સામાન્ય રીતે કષ્કો ને એકડા શીખતાં જ વરસ દૃહાડો નીકળી જય. ત્યારે ચૂનીલાલે હોઠ વરસમાં ચાર ચોપડી પૂરી કરી નાખી.

આમ એક પછી એક ધોરણ પતાવતાં પતાવતાં ચૂનીલાલે સાત ધોરણ સુધીને અસ્થાસ પૂરો કર્યો.

ત્યાં તો ધરની ગરીબાઈની કારમી ભીંસ નિહાળીને માણાપને મહદ્દુપ નીવડવું જેઠાં એમ એને લાગ્યું.

વળી એના નાનકડા મગજમાં મથામણ ડિસી થઈ. એક બાજુ ભાણીગળીને મોટા થવા માટે ભણુવું જેઠાં એ વિચાર આવે ને બીજી બાજુ કારમી ગરીબાઈ માથે તોળાઈ રહી હોય ત્યારે એ માટે કંઈક કરવું જ જેઠાં એવા વિચાર આવે. ગરીભીની વાત આજની હતી ને મોટા થવાની વાત કાલની હતી.

દુર્લભ કામનાની રૂપોની વિશેષજ્ઞ
અનુભૂતિ હોય ? હુક્કો માણસ
ની જીવનની અનુભૂતિ ૪ જીવનની જીવનની
અનુભૂતિ હોય બિના જીવનની અનુભૂતિ
જીવનની અનુભૂતિ હોય બિના જીવનની અનુભૂતિ

પ્રમાણિકતાની કસોટી

આખરે આજની વાત આજે જ કરવી એવા
નિર્ણય પર એનું ખાળમન આવ્યું.

પડોશમાં જ એક વેપારીની દુકાન હતી. એને
ત્યાં ચૂનીલાલને દુકાન વાળવી, પાણી ભરવું,
ગાહીની સાકુસૂકી કરી ખરાખર ગોઠવવી એવું
પરચુરણ કામ મજ્યું.

એવું કામ તો એવું. ચૂનીલાલે એ કામ
સ્વીકારી લીધું. એટલું જ નહિ જરા પણ આપસ
કે ઘેરકારી વિના ખંતથી કામ કરવા માંડ્યું.

સામાની ગરજ આપણા વેપારીએને પારખી
જતાં વાર લાગતી નથી. આટલું કામ આખ્યું એ
જ આભાર કર્યો હોય એવી હાલતમાં પહેલેથી
પગાર નક્કી કરવાનું તો હોય જ કુવી રીતે ?

પણ ચૂનીલાલનાં ચીવટાઈ-ભર્યાં કામથી શેઠ

સંતોષ પામ્યો ને મહિનાના પાંચ ડ્રિપિયાના પગારથી
અને કાયમ કરાયો.

બાળક ચૂનીલાલને આથી કેટલો આનંદ થયો
હશે તે આજનાં બાળકોને નહિ સમજય. આજે
તો આ પાંચ ડ્રિપિયા ખાસ ગાણુતરીમાં ન ગણ્યાય.
પણ તે જમાનામાં આઠલાથી પણ ચૂનીલાલના
ધરમાં ધણી મહદુ મળી.

પછી તો ચૂનીલાલના કામે ચારી આપવા માંડી.
અને પરચુરણ કામ કરવામાંથી બઢતી મળી. અને
અનાજ જેખવાનું કામ સોંપાયું.

આ વેપારીને ત્યાં ગામડે ગામડેથી અનાજ
ભરેલાં ગાડાં આવતાં. એ અનાજ અહીં જેખતું.

આ વેપારીની નજર ચારે બાજુથી નક્કે
મેળવવાની હતી. એકૂતો જે અનાજ લાવે તે
જેખવામાં યુક્તિ વાપરવાની અને એક એક મણું
અનાજમાં એ અઢી શેર અનાજ વધારે જ લઈ
લેવાનું. આજના હિસાએ ગણીએ તો વીસ કીલો
અનાજમાં ઓછામાં ઓછું એકાદ કીલો અનાજ
વધારે જ તરુદાવાતું.

વજન તોલવાના કાંટાને ઘેરૂત જણે નહિએ
એવી રીતે જોક આપવાની કળા આ માટે વપરાતી.
આ કળા પેલા વેપારીએ ચુનીલાલને ખરાખર
ખતાવી.

શેઠને હતું કે હવે ચુનીલાલ એ જ રીતે જેખશે
ને પરિણામે એટલું અનાજ એને મફતનું વધારે
મળશે.

પણ ચુનીલાલ જુહી માટીનો હતો તેની એને
ખખર ન હતી. શેઠનું કામ ખંતથી, ઝડપથી ને
પ્રમાણિકતાથી એ કરતો તે નોકરી જળવી રાખવા
માટે ન હતું. ચુનીલાલના લોહીમાં જ એ હતું,
તેની ખખર વેપારીને કયાં હતી?

ચનીલાલે પેલી કળા મૂંગે માઢે જેઈલીધી હતી.
પણ હવે જેખવા માંડયું ત્યારે એ પૂરી પ્રમાણિકતા-
થી જ જેખવા લાગ્યો હતો.

શેઠને આ વાતની ખખર પડી એટલે એ
ખિન્યો. ભાતભાતની શીખામણેા આપી એને ફરી
આવી ગાંડાઈ નહિએ કરવા તાકીદ આપી.

આ તાકીદનો અર્થ સરખું જેખશે નહિએ તો

નોકરી ગુમાવશે એવો થાય એ ચૂનીલાલ સમજ ગયો
હતો. અને સરખું જેખશે નહિ એટલે વીસેક
કીલોએ છેવટ એકાદ કીલો અનાજ વધારે તરફડાવી
લેવું તે પણ ચૂનીલાલ સમજ ગયો હતો.

પણ એણે એની પ્રમાણિકતા ચાલુ જ રાખી.
કાળાં કામ કરવા એ કઢી તૈયાર ન હતો.

એવામાં એક વખત અનાજ જેખવામાં ગરખડ
થવા અંગે શોઠ અને એક ઘ્રણત વચ્ચે તકરાર
થઈ પડી. ઘ્રણતોને, ખધાજ ગાડાંવાળાને વહેમ તો
હતો જ કે આ વેપારી અનાજ તોળવામાં ગોટાળો
કરે છે ન વધારે અનાજ પડાવી લે છે.

આ અનાજ ચૂનીલાલે જ જેખ્યું હતું પણ
પેલી શાંકા ધર કરી ગયેલી એટલે એ ઘ્રણતે વાંધો
ઉઠાવ્યો હતો.

અનાજ પાછું તોલવામાં આવ્યું.

ઘ્રણત એટા પડ્યો. પણ ચૂનીલાલની તોળવાની
રીત ખુલ્ખી પડી ગઈ.

શોઠ પોતે સાચ્યા ઠર્યો તેનો આનંદ માણી શક્યો
નહિ. એનું હૈયું સમસમી ઊઠ્યું. એને ધણી
ખળતરા થઈ. આટલા દહાડા ચૂનીલાલે જે જેખ્યું
તેનાથી કેટલું બધું અનાજ ગુમાવ્યું તે વિચારે

એ દુખી દુખી થઈ ગયો. અરી રીતે એણે ગુમાવ્યું
ક્યાં હતું? પણ મફતનું, સાચી રીતે જેઈએ તો
ચોરીનું, અનાજ મજુયું નહિ તેથી એને દુખ હતું
હતું!

ચુનીલાલ ઉપર એને સખત ખીજ ચઢી એને
ખીજાયોએની હાજરીમાં જ ચુનીલાલને એ સખત
ઘમકાવવા લાગ્યો.

આથી ચુનીલાલનું સ્વમાન ઘવાયું. સામાન્ય
રીતે તો ગરીબે નોકરો આવાં અપમાનો ખમિને
રીઢા થઈ ગયા હોય છે. ગરીયાને વળી સ્વમાન
કેવું એવું માનતા થઈ ગયા હોય છે.

પણ ચુનીલાલ એવામાંનો ન હતો. એને આ
નિર્હિંષ ઉપરનો ઝાટો જુલમ ખૂબ સાદ્યો.

એને નોકરીની ઘણી ગરજ હતી તો પણ
તરત છાડી હીધી.

નોકરી જ્શે પછી શું થશે એનો વિચાર
કરવાની પણ એણે પરવા કરી નહિ. નોકરીની
આવકની કિંમત કરતાં પ્રમાણિકતાની કિંમત એને
વધારે હતી.

આમ પ્રમાણિકતાની કસ્ટાઈમાંથી એ પાર
ઉતારી ગયો. મનમાં ગાડમથલ કરવા પણ રહ્યો નહિ.

બિના વૃદ્ધ નો હાલ ના પાત્રના પ્રાણ મેં હું હાલ
માટે ન હાસ રાખું. તેમાં માનિયાનું માનાયાનું જો
૫
નાચ માનું હું આપે હતું નિઃ
નિઃ એ જીવનનું હું આપે હતું નિઃ
જીવનું હું આપે હતું (નિઃ) નાચ માનું એ જીવનનું
૧૪૫૨૦ મનોબળ

(શ્રીધરમાં) મહદૃપ થવાની ચૂનીલાલની ભાવના
એવીને એવી જ હતી. પૈસાની જરૂર પણ એટલી
જ હતી. પણ પ્રમાણિકતાના પાલનની કિંમત એને
મન એથી બણી વધારે હતી.

આ પ્રસંગથી ચૂનીલાલનું ભણીગણીને મોટા
થવાનું વિચારણ પાછું વધી ગયું. આવા અપ-
માનો એને આવી લાચારી નિવારવા વધારે ભણવું
જ જેઈએ એવા નિર્ણય પર ફરીથી એ આવ્યો.
એને વળા પાછો અસ્યાસે વળજ્યો.

મન દ્વારાને અસ્યાસ કરીને એટલાદની હાઇસ્ક્યુલ-
માંથી સારા ગુણાંક મેળવી મેટ્રીકની પરીક્ષા એણે
પસાર કરી.

હવે પ્રશ્ન આવ્યો કોણેજમાં ભણવાનો. આ
માટે તો વડોદરા જવું પડે. વડોદરામાં રહેવું કયાં?

ખાવું ક્યાં? એ ખધા સવાલ તો હતા જ. પણ સાથે જ કાલેજમાં ભણુવાનો ખર્ચ ધણો થાય તે કેવી રીતે કરવો એ પ્રશ્ન પણ મહાન હતો.

પણ ચૂનીલાલ હિંમત હાર્યા નહિ. હવે ચૂનીલાલ બાળક રહ્યા ન હતા. (એટલે આપણે પણ એમને માટે હવે માનવાચક પ્રયોગ વાપરીશું.) બાળક હતા ત્યારે પણ સ્વપ્રયત્નથી ધણા ઉક્ખલ આજ્ઞા હતા. હવે એવડા બળથી પ્રયત્નનો શરૂ કર્યા.

અને હિંમતલયા પ્રયત્નનોમાં એ સર્કળ પણ થયા. વડોદરા કાલેજમાં પ્રવેશ મેળવ્યો અને સાથે ખરચ માટેની જરૂરી મહદુદ્દ પણ મેળવી.

અને હવે એ કાલેજિયન ખન્યા.

પણ અન્ય કાલેજિયન થનાર ધણાખરાની પેઠે ચૂનીલાલ છકી ન ગયા. છકી ન ગયા એટલે કે લહેરીલાલા બની ન ગયા.

ઓલટાનું પૂરતો વિચાર કરીને એ એવા નિર્ણય પર આવ્યા કે મહદુદ્દ કરનારની રકમ એાછામાં એાછી કર્છ રીતે વપરાય તેનો પૂરો જ્યાલ રાખવો. પૈસા મહુયા એટલે ચાલો તાગડધીનના કરવા માંડો એવું છીછકું મન ચૂનીલાલનું ન હતું.

૧ થી ૪ ધોરણનો અભ્યાસ કાલેલમાં કરેલો
ત્યારે ધણાને ધણી રીતે એ મહદૃપ થતા. જે કંઈકામ
જે કાઈ ચીધે તે પ્રેમથી તેમજ ચિવટાઈથી કરતા.
આથી ત્યાંના ધણાના મનમાં એને માટે હમહી
હતી.

એ કાલેલના એક ભાઈ વડોહરા કાલેજમાં
કુલો થયા હતા. એ ભાઈ રેસીડન્સી હોસ્પિટમાં
રહેતા હતા. એના આરડામાં એની સાથે રહેવાની
ગોઠવણ થઈ ગઈ.

આમ બાળપણમાં કાલેલમાં ભાવનાથી કરેલાં
કામનું જણે સારું કુળ મળી ગયું. નહિ તો આમ એક
ગરીબ છાકરાને પોતાની સાથે રાખવાનું કરને મન
થાય? પણ ચૂનીલાલનાં કાર્યોની સુવાસ પેલા ભાઈના
હિલમાં મહેકતી હતી તેનું આ પરિણામ હતું એ
૨૫૭ હતું.

આમ રહેવાની સંગવિથઈ ગઈ પણ જમ-
વાની ગોઠવણનું શું? કાલેજના રસોડામાં જમ-
વાના ખર્ચ તો ચૂનીલાલને પોષાય એમ કયાં હતો?
મહદી મળી રહે તો પણ બીજની મહદી મેળવીને

એટલો ખદો ખર્ચ કરવા એનું મન માને એમ
કયાં હતું?

એ સમયમાં કાલેજની હોસ્પિટમાં જમવાનો
ખર્ચ મહિને ત્રેવીસ ચોવીસ રૂપિયા આવતો. આટલી
રકમ મળી રહે એમ હતું પણ એવી ખાદ્યાહી
ચૂનીલાલના મનમાં વસી નહિ. કારણ કે મળતી
મહફનો ઓછામાં ઓછા ઉપયોગ કરવાની નિષ્ઠા
એની દઢ હતી.

આખરે એનો રસ્તો પણ ચૂનીલાલે એની રીતે
કાઢયો.

વૈધુવનહુવેલીમાંથી પ્રસાહી મેળવાય તો ઓછા
ખરચમાં પતાવાય એવો એને જાણ થઈ.
તરત ઊપડ્યા એ તો ચાંપાનેરી દરવાજ પાસેની
વૈધુવનહુવેલીમાં. ત્યાંના મુખ્યિયાળને પ્રેમભરી વિનંતી
કરીને પ્રસાહી મેળવવાનું ગોઠવ્યું. આ પ્રસાહીની
પતરાળોનો તે વખતે માત્ર હોઢ આનો આપવો
પડતો હતો.

આવી પડતી વિઠંખણાથી નાસીપાસ થઈ હતાશ
અનુભવતા કે અભ્યાસ છાડી હેતા વિદ્યાર્થીઓને

ચૂનીલાલના આ કોલેજ-પ્રવેશના પ્રસંગો પ્રેરણાર્થ્ય
નીવડે એવા છે.

મેટ્રીક થઈ ગયા. હવે મળે તેવી નોકરી લઈ
લઈએ. પૈસા કયાં છે કે કોલેજમાં જવાય. આવું
મન મનાવી હંજરો વિદ્યાર્થીઓ એ કાળમાં અભ્યાસ
છાડી હેતા.

સ્વરાજ્ય મહિયા પછી આવા વિદ્યાર્થી
આમાંથી ધણાને ધણી રીતે જે મહિનો મળે છે એવી
તક અંગ્રેજ રાજ્યમાં ત્યારે નહિ જેવી જ હતી.
તે પણ આજના વિદ્યાર્થીઓએ યાદ રાખવા જેવું છે.
એવા કપરા કાળમાં પણ સામે આવેલી સંઘળી
મુશ્કેલી પાર કરી ચૂનીલાલે કોલેજનો અભ્યાસ શર્દે
કર્યો ત્યારે જ જખા. એ એના જખરા મનોધળનું
જ પરિણામ હતું.

૬

૬ માનસિક શૈક્ષણિક

૬૯ સંકુળપ્રદીપ

વૈષણવ-હવેલીમાં જમવાનું સરતું પડે. પરિણામે મહદ્દનો ઓછા ઉપયોગ કરાય એ સાચું પણ આ ગોઠવણ એક રીતે ધારી અધરી હતી.

ચૂનીલાલના રહેવાના રથળથી વૈષણવ-હવેલી અઢી માઈલ દૂર હતી. ત્યાં સુધી જવા આવવા માટે વાહન વાપરવાનો તો વિચાર કરાય એવી સ્થિતિ જ ન હતી. અને ચાલતાં જવું ને ચાલતાં આવવું એમાં કેટલો બધો વખત જય?

અભ્યાસમાં પાછળ પડાય એ તો કોઈ રીતે પાલવે એમ ન હતું. કોઈની મહદ લઈને ભણીએ તો એ આપનારનું મન રાજ રહેવું જ જેઈએ ને? અભ્યાસ સારો કરાય તો જ મહદ કરનાર રાજ રહે ને? મહદનો અર્થ પણ તો જ ઝેયો ગણ્યાય ને?

અટલે ચૂનીલાલે ફૂટપાથ પર ચાલતાં ચાલતાં
વાંચવાનું રાખ્યું. રસ્તે જનારા જેશે તે શું વિચારશે
અવો સંક્ષાય એમણે રાખ્યો નહિ. હવેલીએ જઈને
નહાય, વખત થતાં જમી લે ને વાંચતાં વાંચતાં
પાછા આવે. આવો કુમ ચાલુ રાખ્યો.

દરમિયાન ચૂનીલાલના જગૃત મન આગળ
ખીંચે એક પ્રશ્ન ઉભો થયો.

ચૂનીલાલ જે ભાઈ સાથે રહેતા હતા તે નાગર
ગૃહસ્થ હતા. હોસ્ટેલમાં નાગર કોલેજિયનોની એક
ચાની કુલખ ચાલે. ચૂનીલાલ ચાલે બનાવતા. દિવસમાં
એતણું કે ત્રણચાર વાર ચાલે બનાવવાનું બનતું.

આ કુલખના કોલેજિયનો અવારનવાર સીનેમાં
જેવા પણ ઉપડે. એવે વખતે એ લોકો ચૂનીલાલ
માટે પણ રિક્લિટ લેતા આવે. ઉનણી કે ફરવા જય
ત્યાં પણ ચૂનીલાલને લઈ જય.

આ બધું પેલા ભાઈ એ ચૂનીભાઈ તરફના
પ્રેમને લીધે કરતા. ચૂનીભાઈ માટે એ માનલયું
ગણ્યાય.

आम हिसो चाल्या जता हुता. क्वालेजनो
अस्यास पाण सारी रीते चालतो हुतो. अधुं खराखर
गोठवाई गयेलुं हतुं.

अवामां आणुधार्युं अवुं बन्युं के चूनीभाईना
मनमां खण्डणाट मची गयो.

वात अवी अनी के केटलाक वर्खतथी पेला
क्वालेजियनो सीनेमा जेवा गया न हुरो. सारो
सीनेमा नहि होय के अन्य कंदृष्ट्यवसायमां होय.

२

पाण ए वर्खते चूनीभाईने सीनेमा जेवा जवानुं
मन थैर्य गयुं.

आवुं मनमां थतां ज अनुं जगृत मन चोंक्युं.
जीजने पैसे भणवुं ने रहेवुं अवी स्थितिमां
सीनेमाना पैसा तो खरचाय ज केम? अने पेला
नागरभाईच्या अवारन्वार इक्किटा लावता ने पोते
सीनेमा जेवा जता त्यारे आवुं मन थयुं ने?

मननी आवी वृत्तिने उगती ज डामी नहि
हेवाय तो कापू खड्हार जय अम ए जाणुता हुता.
आम मनने खड्हेलाववा केम हेवाय?

तरत चूनीभाईच्ये दृढ संकल्प कर्यो के सीनेमा
जेवा कही जवुं नहि.

પેલા કોલેજિયનોએ એ વાત જાણી ત્યારે હસ્યા
હશે, પોતાની સાથે સીનેમા જેવા લઈ જવા ધણો
ધણો આગ્રહ પણ કર્યો હશે પણ એ ખધું ચૂનીલાલના
સંકલપને ઉગાવે તો પછી એ ચૂનીલાલ શાના?

પોતાના ખર્ચે સીનેમા નહિ જેવાનો સંકલપ
ભલે રખ્યાય. એ લોકો સાથે જેવા જવામાં સંકલપ
તૂટતો નથી ને? એવી દલીલો પણ ધણી થઈ હશે.
પણ ખધું ચૂનીભાઈના સંકલપને ચળાવવાને
સક્રણ થયું નહિ.

ચૂનીલાલ એના સંકલપને દઢપણે વળગી જ
રહ્યા અને સીનેમા જેવા જવાનું બંધ કરી દીધું.
કોલેજના લહેરી હિવસોમાં આવો સંકલપ
કરવો એ જ એક મોટી બાધત હતી અને એનું
પાલન કરવું તે એથી પણ મોટી બાધત હતી.
કપરી પણ ધણી જ.

આવે વખતે આપણું મન કંઈ કંઈ કારણ
શોધી મનમનામણું કરી લે છે. તેમાં આ તો કોલેજજવન
અને યુવાનીના હિવસો હતા. મનને એ સંભેગમાં
કાખૂમાં રાખવું સહેલું ન કહેવાય.

પણ ચૂનીલાલનો સંકલપ દઢ જ રહ્યો ને
સીનેમા ન જેયો તે ન જેયો.

૭

એ બહાદુરે।

પહેલું વિશ્વયુદ્ધ ચાલતું હતું ત્યારે અંગ્રેજ સરકારે ભારતની પ્રજનો સાથ મેળવવા કંઈ કંઈ વચ્ચનો ઉચ્ચાર્યાં હતાં. એમાં લોકોને સંતોષવાની વાતો પણ કહેવાઈ હતી.

પરન્તુ ‘દરદ મટયું’ ને વૈહ વેરી જેવું કરાયું. વિશ્વયુદ્ધ પૂરું થયા પછી ભારતની ગુલામીમાં સુધારા કરવાને બહલે સરકારે ‘રોલેટ એક્ટ’ નામનો કાળો કાયદો ભારતના માથામાં માર્યો.

ગાંધીજીએ એની સામે સત્યાગ્રહ કરવાની હાકલ કરી.

આ કાયદાનો વિરોધ કરવા એક્ટી થયેલી મેદની ઉપર પંજાબના જલિયાંવાલા બાગમાં સરકારે જુલમકોરડો વીંઝ્યો. જલિયાંવાલા હત્યાકંડને નામે એ વર્ગોવાયો.

ગાંધીજીએ એનો વિરોધ કર્યો ને આખા ભારતને મુક્તિસંઘ્રામ માટે તૈયાર થવાની હાકલ કરી.

હેશલક્ત જુવાનોનાં હૈયામાં જખરો ખળભળાઈ
શરૂ થયો. વધારે જુવાનો એકઠા થાય કાલેજેમાં.
હેશની એક એક કાલેજમાં ચર્ચાઓ જમી ને જોશ
ઉછળવા લાગ્યો.

વડોદરા કાલેજ પણ એમાં આવે જ ને?
ચુનીભાઈ રાષ્ટ્રપ્રેમના પૂરમાં તણુવા લાગ્યા. એ
જખરા મનોમંથનમાં સપડાયા.

પોતે મોટા માણુસ થઈ માનબેર જીવન જીવવા
નક્કી કરેલું અને એ માટે કંઈ કટલી યે મુશ્કેલી
પાર કરી અભ્યાસ આગળ વધારવા કાલેજમાં પ્રવેશ
મેળવેલો.

ગાંધીજિના મુક્તિસંઘમાં જોડાય તો એ
બધા પર પાણી ફરી વળે.

ધરનાં સધળાંની નજર ચુનીભાઈ ઉપર
મંડાયેલી હતી. એ ભણીગણીને કામધંધે વળ્ગે
તો કુટુંબની ગરીબાઈની ભીંસ હળવી થાય. સૌંને
ચુનીભાઈ એક માત્ર આધાર હેખાતો હતો.

મુક્તિસંઘમાં જોડાય તો એ બધાનું શું થાય?
પેલા સિપાઈની હાદાગીરીનું દશ્ય તો એ કેમે
કરી ભૂલી શકે એમ ન હતું. એ હાદાગીરીમાં
ગુલામીનું બંધન પણ કારણભૂત હતું. એ દશ્યએ

ગુલામીનું ખંધન તોડવા ગાંધીજના મુક્તિસંઘામમાં
જંપલાવવું એમને આવશ્યક લાગતું હતું.

એમાં વળી અભ્યાસમાં મહદૃપ થનારા
સ્વજનોએ એમને સમજવવા માંયા. અભ્યાસ પૂરો
કરવાનો એમણે આગ્રહ સેવ્યો.

આ સ્વજનોને ધુતકારાય કેમ ?

૨

તો શું બાયલા બની એસી રહેવું ? રણહાક
વાગે ત્યારે ડાહી ડાહી ગણુતરીએ કરી જુવાની
લજનવવી ?

ચૂનીભાઈના હૈયામાં તીવ્ર મંથન ચાલ્યું.
આખા દેશોમાં રાષ્ટ્રભક્તિનો જુવાળ ઊભરાયો
હતો. એની સામે અંગેજ સરકાર પણ દમનનો
કોરડો વીંજતી હતી.

ભારત માતાની ગુલામીની બીજી તોડવાનો આ
આહુનો અવસર જવા ફર્જને જવ્યા તો યે શું ને
પછી મોટા ગણ્યાયા તો યે શું ?

પણ મુક્તિસંઘામમાં જંપલાવવા માટે તો
કાલેજ છાડવી પડે ! કાલેજ છાડ્યા પછી શું ?
કાલેજ છાડીને કાળા અંધારામાં ભૂસકો મારવાનો હતો.

મહદ્દ કરનારાને નારાજ કરવાના હતા. પછી મહદ્દ
કાણ કરશો ? અને કરે તો યે કયે મોઢે એ સ્વીકારવી ?

હેશસેવા સ્વીકારે તો ભવિષ્યમાં કણ્ણાડી સ્થિતિ ઊભી થવાની છે એટલું તો એમને ચોખ્ખું હેખાતું હતું.

આમ હદ્દ્યમાં ધમસાણ ચાલતું હતું. એવામાં કલકત્તામાં રાષ્ટ્રીય મહાસભા ભરાવાના દિવસો પાસે આવવા લાગ્યા.

આ મહાસભામાં ગાંધીજ અસહકારનો ઠરાવ લાવવાના હતા. હેશ આખામાં એટલી બધી જગૃતિ આવી હતી કે આ ઠરાવ પસાર થશે જ એ સ્પષ્ટ હેખાતું હતું.

ચૂનીભાઈના હૈયાનો વલોપાત, એમનો જવનનો પ્રવાહ નવી જ દિશામાં લઈ જવાનો છે એવું હુવે એમને લાગવા માંડયું.

આ અસહકારના ઠરાવમાં શું આવવાનું હતું? ગાંધીજાએ જહેર કર્યું હતું કે અંગ્રેજ સરકાર ભારતમાં ભારતના લોકોથી જ રાજ્ય કરે છે. ભારતના લોકો અંગ્રેજ સરકારનાં બધાં તંત્રનો બહિષ્કાર કરે તો એ રાજ્ય કેવી રીતે કરી શકે?

એટલે બધાએ અસહકાર કરવો જેઈએ. સરકારને કોઈ વાતમાં સહકાર આપવાનો જ નહિ.

સરકારી નોકરોએ નોકરી છાડી હેવાની, વકીલોએ વકીલાત છાડવાની, કાલેજિયનોએ કાલેજ છાડવાની; એવું બધું એ ઠરાવમાં હતું.

ખધા ખીજું ખધું છાડીને સ્વરાજ મેળવવાના કામમાં લાગી જય તો થોડા વખતમાં જ ભારતને આજાહી મળી જય.

આ એક વીર હાક હતી.

હજરોની કુમારી કુમાતા મોટા મોટા વડીલો વડીલાત છાડીને ગાંધીજીને સાથ આપવા લાગ્યા.

કેટલા યે કાલેજિયનો કાલેજ છાડીને મુક્તિ-સંચામમાં સ્વયંસેવક તરીકે જોડાઈ ગયા હતા.

ખધાને સ્વરાજ હાથવેંતમાં લાગવા માંડયું. એવી દેશભક્તિની હવા સારા યે ભારતમાં વહેવા લાગી હતી.

પણ એ ખધું કલકત્તાની મહાસભામાં ગાંધીજીનો અસહકારનો ઠરાવ પસાર થયા પડી.

એ મહાસભા મળે ને ઠરાવ પસાર થાય તેની રાહ જેયા વિના ગાંધીજીના એ સત્યાગ્રહને પણે પળવા વડોદરાના એ ખણ્ણુર કાલેજિયનોએ કાલેજ છાડી હીધી.

એક હતા શ્રી પાંડુરંગ વળામે. આગળ જતાં એમને મહાન સંત તરીકે શ્રી રંગ અવધૂતના નામે પ્રનાયે પિછાણ્યા.

ખીજ હતા શ્રી ચૂનીલાલ ભગત. આગળ જતાં એમને યે મહાન સંત તરીકે શ્રીમોટાના નામે પ્રનાયે પિછાણ્યા છે.

દેશભક્તિની લગની

ગાંધીજની અસહકાર કરી અંગેજ સરકારનું
આખું તંત્ર ભાંગી નાખવાની સલાહ સો ટકા સાચી
લાગવાથી ચૂનીલાલે કોલેજ તો છાડી. પણ પઢી ?
હવે શું ? એ મહાન પ્રશ્ન સામે ખડો થયો.
એ જ અરસામાં કોલેજનો બહિષ્કાર કરનારા
ખાદ્યાહુર જુવાનો માટે અમદાવાદમાં ગુજરાત
વિદ્યાપીઠ નામની કોલેજ ગાંધીજીએ શરૂ કરાવી
હતી.

આ કોલેજમાં જે જુવાનો ભણવા આવે તેણે
ભણવા સાથે દેશસેવાની તાત્ત્વિક લેવાની એવી એવડી
આખત હતી.

ચૂનીલાલ અહીં આવ્યા.

આવ્યા તો ખરા પણ ગુજરાન ચલાવવાનું શું ?
વડોહરાની કોલેજ છાડીને મહદું કરનારા પ્રેમીઓની
મહદું તો ગુમાવી દીધી હતી.

પણ એમ હિંમત હારે એ ખીજ. ચુનીલાલ હિંમત નહિ હારે.

એમણે “નવજીવન” વેચીને અભ્યાસ કરવાનું આરંભ્યું. જુવાનીને જેશ હતો. રાષ્ટ્રભક્તિની તમના હતી. ગુલામીના બંધન તોડવાની કુરખાનીની ભાવના હતી.

એ બધાથી પેટ નહોતું ભરવાનું એનો અનુભવ ચુનીલાલનો થવા લાગ્યો. “નવજીવન” વેચવામાંથી પેટ ભરવા જેટલા પૈસા મળતા ન હતા.

પૈસા ઓછા મળો તારે માથે હાથ ફર્જને ઘેસવાને બદલે ચુનીલાલે ચાણામભરા ફૂકીને પાણી પી પેટ ભરી લેવા માંડ્યું.

એમ વિધાપીઠમાં અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો. અને દિવસો જવા લાગ્યા.

એક વખત ગાંધીજ અમદાવાદ વિધાપીઠમાં આવ્યા. જુવાનોને દેશસેવાના કાર્યમાં લાગ્યી જવા હાકલ કરી.

યુવાન ચુનીભાઈમાં દેશસેવાની લગની તો લાગી જ હતી. તરત એ શ્રી ગિડવાળીજીના અધ્યક્ષપણું

નીચે સ્થપાયેલા ‘સ્વરાજ આશ્રમ’ માં તાલિમ લઈ ભર્ય જિલ્લાના વાગરા તાલુકાના પઢતાં લોકોની સેવામાં લાગી ગયા.

અહીં એમને ફૂલ્યું નહિ. સાધનો પૂરતાં નહિ ને લોકોનો વિરોધ ભારે. એટલે વળી પાછા એ આવ્યા વિદ્યાપીઠમાં.

હવે ચિત્ત દૃઢને અભ્યાસ કરતાં કરતાં જે કંઈ લોકકામ થઈ શકે તે કરવું. બાકી અભ્યાસ છાડીને કરો જવું નહિ એવું વિચાર્યું.

એમ કરતાં સ્નાતકની પરીક્ષા પાસે આવી. પહેલે ૪૮ વરસે પરીક્ષામાં પાસ થઈ જવું ને બી. એ. ની (સ્નાતકની) ડીય়া મેળવી લેવી એ રીતે એમણે વાંચવા માઉયું.

ત્યાં તો વળી ગાંધીજીએ પ્રવચનમાં જણાવ્યું કે તમે લોકએ એક ડીયાનો મોહ છાડીને ભીજુ ડીયાનો મોહ રાખયો લાગે છે. ડીયાનો મોહ છાડીને ગામડામાં જવાનો અનુરોધ ચૂનીભાઈએ અપનાવ્યો.

ચૂનીભાઈનું જુવાન લોહી ગાંધીજના પ્રવચનથી ધર્ગધર્ગી ગયું. અને ગાંધીજીએ જુવાનોને અભ્યાસ છાડીને દેશસેવાનો સંકલ્પ કરવા કહેતાં જ ચૂનીભાઈની દેશસેવાની લગની ફૂરી ઊછળી.

પરીક્ષાને વણેક માસ જ બાકી હતા. એટલો વખત કાઢી નાયે તો ડીથી મળી જય. પણ ડીથી કરતાં હેશને વધારે વહાલો ગણી ચુનીભાઈએ શ્રી ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિક સાથે નાયાદ હરિજન આત્મમાં સેવાના કાર્યમાં જંપલાવી હીધું.

અને પછી જ્યારે શ્રી ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિક હરિજન સેવક સંધનું કામ છોડ્યું ત્યારે એ વ્યવસ્થાનું કામ માસિક સા� રૂપિયાના મહેનતાણુથી એમને મઝ્યું.

ચુનીભાઈની આત્મશ્રદ્ધાનો એક પ્રસંગ અહીં જણવા જેવો છે.

હવે મહેનતાણું શરૂ થયું કે તરત કુટુંબ પ્રત્યેની ફરજ અહા કરવી જોઈએ એમ ચુનીભાઈને થયું. એટલે હરિજન સંધની વ્યવસ્થા ઉપરાન્ત નાયાદની વિદ્યાપીઠની રાષ્ટ્રીય શાળાનું કામ પણ ચાલુ રાખ્યું. એના રૂપિયા પચાસ મળતા હતા.

ચુનીભાઈ બન્ને જગાનું કામ ખૂબ નિષ્ઠાપૂર્વક અને જરા ખામી ન આવે એ રીતે કર્યે જતા હતા. છતાં કોઈક રીતે ગાંધીજી આગળ આ વાત બીજી રીતે ગાઈ.

ગાંધીજી તો પાઈએ પાઈના પૂરો હિસાબ રાખનારા, એટલું જ નહિ પણ પાઈએ પાઈના

ખરચનું પૂરતું વળતર મળવું જોઈએ એવી ચીવટ
રાખનારા, લોક્સેવા માટે પ્રજન જે કંઈ આપે છે
તનો જરા પણ દુદુપ્યોગ ન થવો જોઈએ એની
જીણુવટભરી કાળજ રાખનારા.

ચૂનીભાઈને એમણે ઓલાવ્યા. પછી પૂછ્યું:
“આઠલી નાની ઉમ્મરે તમે એકલા એ સંસ્થાનું
કામ કેવી રીતે કરી શકો ?”

એઉ કામને સંપૂર્ણ ન્યાય આપી શકો ? એવો
ગાંધીજના પ્રક્રનો અર્થ થતો હતો.

ચૂનીભાઈ તો પૂરો ન્યાય આપતા જ હતા.
એટલે એમણે નમૃતાથી પણ દઢતાથી ગાંધીજને કહ્યું:
“વીલીયમ પીઠ ચોવીસ વર્ષની નાની વયે ઈંગ્લેન્ડના
વડા પ્રધાન બન્યા હતા.”

ગાંધીજ આ જવાખ્યથી ખુશ ખુશ થઈ ગયા.
આ જુવાનમાં રહેલા આત્મભળને એમના મધુરા
હુસ્યથી ગાંધીજએ સત્કાર્યું.

ચૂનીભાઈના નિષ્ઠાપૂર્વકના આ કામને બીજ
રીતે રજુ કરનાર બોંઢો પડ્યો. અને પોતાનાં સેવા-
કાર્ય અંગે ચૂનીભાઈમાં શ્રદ્ધા અને બળ એવાયાં.

૮

હેશસેવાનું વ્રત

આમ સેવાનાં એ સ્થાન સાચવવા માંડિને
ચૂનીભાઈને કંઈક આશા બંધાઈ કે કુદુંખની આર્થિક
અવદશામાં થોડાધાળું સહદેદ્વપ થવાશે.

ત્યાં તો એમના મોટાભાઈ જમનાહાસની કથ્ય
રોગની બિમારી ધણી જ વધી ગઈ. આ તો મોટો
રાજરોગ, દવાહારના ખરચાનો પાર નહિ રહે અને
છતાં કંઈ વળે નહિ એવો હઠરોગ પણ ખરે.

કુદુંખમાં આટલું બણેલા ને સારી ગણાતી
ધણી વ્યક્તિઓના પરિયયમાં આવેલા એકલા ચૂનીભાઈ
જ હતા.

એટલે એમનાં ધરડાં માણાપ મોટાભાઈના
રોગની સારવાર માટે એમની પાસે પૈસાની અને
ખીજ આશા રાખે એ સ્વાભાવિક હતું.

ચૂનીભાઈની પણ તીવ્ર ઇચ્છા હતી કે આ
આપતકણે કુદુંખને એ મદદેદ્વપ થાય. પણ કમા-

ણીનાં એમનાં સાધન દૂંકાં હતાં. એ પગારમાંથી
પણ બચો બચો ને કેટલું બચો. એમાંથી આવા
ભયંકર રોગના ઉપયારને પહોંચી વળાય શી રીતે?

નેઈએ ત્યારે ચૂનીભાઈ તરફથી પૈસા નહિં
મળે ત્યારે ધરડી માતાના સંતાપનો પાર રહેતો
નહિં. કઢીક તો અકળાઈને મહેણાં પણ મારે.

માતાનાં આ અકળામણું અને સંતાપે ચૂની-
ભાઈને અકળાવી નાખ્યા. આવે વખતે ૮૮મ
હેનારી માતાનું કક્ષલાણ નિવારી ન શકાય તો એના
પુત્ર કહેવડાવવું સાર્થક કહેવાય?

આ અકળામણુને વશ થઈ એમણે કોઈ સારી
આવક થાય એવાં નોકરી કે ધંધા તરફ નજર
દોડાવવા માંડી.

આ માટેની શક્તિ તો ભરેલી પડી હતી. ઓળ-
ખાણ અને લાગવગ પણ ધણી બધી હતી..

આદ્ધિકારી શિક્ષકની નિમણુંકનો પત્ર આવીને
પહ્યો હતો. પેરિસમાં એક રનોહીની ભવામણથી
જાંચા હોદાની નોકરીની આફર પણ આવી હતી.

તો પછી દેશસેવાનું શું?

આ પ્રશ્ન મોટાને મોટા થતો જતો હતો.

हेशसेवा माटे तो वडोहरा कोलेजनो अहिंष्कार
करेलो. हेशसेवा माटे तो झी. ए. नी. डीशीने ढाकर
मारेली. हेशसेवा माटे तो हरिजन सेवक संघमां
जेडायेला.

हरिजनोनो सेवा करतां करतां मेटां मेटां
जेघम वडोहरवां पडतां ते हसते मुण्ये वडोरेलां.

एक वर्खत हिन्दुओना फूवा पर हरिजन
बाणकोने नवराववा लध गयेला त्यारे गामना
झडतो मारवा उला थयेला.

आजनां बाणको के किशोरोने त्यारनो आ
प्रकारना जुलमनो घ्याल पणु नहि आवे अटली
घधी धृताधृतनी भावना ते वर्खते प्रथम हती.

गांधीज्ञये अमदावाहना कोयरभमां आश्रम
स्थापेलो त्यारे गांधीज्ञने मेटा मेटा शेठियाओ
सेवाकर्यमां आर्थिक सहाय करता हता. पणु
गांधीज्ञये आश्रममां हरिजनोने पणु लीधा त्यारे
अमांना धणा गांधीभक्तो धू थध गया हता ने
तेमणे सहाय आपवानी अंध करी हीधी हती.

आ गांधीज जेवी महान व्यक्तिनी अने

અમદાવાદ જેવા શહેરમાં ભાગેલા અને સુધરેલા સમાજની વચ્ચમાં બનેલી બીના.

તો ચૂનીલાલને અંધશ્રદ્ધાવાળા ગામડાના ઝેડું-તા મારવા તૈયાર થાય એમાં નવાઈ શો? ને આ તા એમના ઝુવાનું પાણી અભડાય છે એમ એ લોકો ધર્મની દષ્ટિએ માનતા હતા. એવી સ્થિતિ!

આજે સ્વરાજ્ય મહ્યાને પચીસ વરસ થયાં. આપણી સરકારે આભડછેટને જોરકાયદે ઠેરવી છે. ગુજરાત રાજ્યના કે કેન્દ્ર સરકારના પ્રધાનમંડળમાં હરિજનોને માનભર્યું સ્થાન છે. તેવા સંભેગોમાં પણ આપણાં ગામડાંમાં હરિજનો તરકુના વર્તાવમાં હજુ ખાસ કેર પડ્યો જણાતો નથી. આપણાં ગામડાંના ઝેડુંતો હજુ આભડછેટની ખાટી માન્યતા છાડી શકતા નથી. તો આ તો સ્વરાજ્ય મહ્યાથી પણ પચીસક વરસ પહેલાંનો સમય!

હરિજનોનું કામ કરવું તે કપરામાં કપડું કામ હતું. ખરું હેશસેવાનું એ કામ હતું. અને ચૂનીભાઈએ ખાસ એ સેવા કરવાનું સ્વીકાર્યું હતું. માર ખાવાના કે મરવાના માથે ઝંઝમતા જોખમને વહેરાને પણ!

અને એ કામમાં એમને ધણો આત્મસંતોષ
મળી રહેતો હતો.

એવામાં મોટાભાઈના દવાદારમાં જે હેવું વધી
ગયું તે વાળવું જેઠિએ એવું થયું.

એક બાજુ આછિકા અને હૃન્સથી કમાવાની
તક મળતી હતી ને ખીજુ બાજુ આ હરિજન બાળ-
કાની ને હરિજનોની સેવા હતી.

ચુનીલાલનું મન કમાવા તરફ ઢળવા લાગ્યું.
સેવા કરવાનું પદ્ધાં ઊંચું જવા લાગ્યું.

આ માનસિક સ્થિતિ એ સવેળા પામી ગયા
ને મનને નથળું નહિ પડવા હેવાના ભગીરથ નિશ્ચય
સાથે એક સુભાગી પળે એમણે હાથમાં ગંગાજળ
લઈ ને હેશસેવા, એક માત્ર હેશસેવા કરવાનું વ્રત લીધું.

આ વ્રત ધારણું કરવાથી એમને માનસિક હાશ
વળી પણ તેથી સામે મોટા થઈ ને ઊભેલા પ્રશ્નો
તો ઊકલ્યા જ ન હતા ન?

ખાસ કરીને હેવું નિવારવાનો પ્રશ્ન ધણો મોટો
હતો. તેનું શું?

અનુભૂતિ નું કરું હશે કાર્યાલયની મજાનીમાટે
જીવન જીવન સહૃદાયી ૧૯૦૬ માટે માનવામાટે

૧૦

રોગનિવારણનો મંત્ર

ચૂનીલાઈ કુટુંખને આર્થિક સહાય કરવી જોઈએ
એ બાધતમાં જેઠલા ચિન્તિત હતા તેના કરતાં
કેટલા યે ધણા વધારે હેવું વાળવા માટે ચિન્તિત
હતા.

જે આણીને વખતે પૈસા ધીરી મોટાલાઈના
દ્વારાદ્વારા અને અન્ય ઉપયારમાં સહાયદ્વારા થયા હોય
તેણે લલે વ્યાજે દૃપિયા આપ્યા હોય તો પણ તેનો
ઉપકાર ધણો મોટા કહેવાય.

એટલે હેવું પરત કરવું જ જોઈએ. પણ એ
કેવી રીતે થાય ?

ગંગાનાની લઈને સેવાપતનની લીધેલી પ્રતિજ્ઞા
તો તોડાય જ નહિ. જે આવી પ્રતિજ્ઞા તોડે છે
તેને જીવવાનો અધિકાર જ ન હોય.

તો પછી કરવું શું ?

આવા બધા વિચારોથી કેટલીક વાર તો ચુનીભાઈ દદ મનવાળા હતા તો પણ વિહૃવળ બની જવા લાગ્યા.

ચુનીભાઈના હદ્દ્યમાં જખરું ધમસાણું મર્યું. રાત ને હિવસ જ્યારે કામમાંથી જરાક પણ નવરાશ મળે કે તરત આ ધમસાણું ચુનીભાઈને ઘેરી લેવા માંડ્યા.

આ વ્યથાએ પછી એઠલું તો જખરું જેર કર્યું કે એમની માનસિક તાણું ખૂખ વધી ગઈ. અને છતાં ઉપાય તો કાંઈ હતો જ નહિ.

એઠલે આ માનસિક તાણું હિવસે હિવસે વધતી જ ચાલી.

એમનો માનવ હેઠ પછી કેટલુંક ખમી શકે ?

આ ભયંકર ધમસાણુમાંથી એમને આખરે કુઝરાનો-હિસ્ટીરિયાનો રોગ લાગુ પડ્યો.

માનસિક વ્યથા જ્યારે અસહી બને ત્યારે આવું થાય એ સ્વાભાવિક હતું.

પણ આ રોગ તો ખતરનાક કહેવાયાં ગમે
ત્યારે ગમે ત્યાં એંચ આવી જય ને પડી જવાય.
અરે કુવા પર પણ પડી જવાય.

આવા પીડાકારી હિવસો જતા હતા. એવામાં એક
વખત એમને નર્મદા કિનારે આરામ કરવા માટે
જવાનું થયું.

આમ તો અગાઉ પણ એ એક વખત નર્મદા
કિનારે આરામ કરવા એચ્ચો ગયા હતા. પણ આ
વખતે ત્યાં એક સાધુ મહાત્મા મળી ગયા.

નર્મદા નહીના મોખીધાટની સામે પાર આવેલા
રણણોડજના મંહિરમાં બનેલી આ વાત.

આ સાધુ મહાત્માએ ચૂનીલાલના એ ભયંકર
રોગની વાત જણી. રોગ કાઇ પણ ઉપયારે મટતો
નથી તે પણ જાણ્યું. જે કે આ રોગ દ્વારાદ્યો
મટે પણ શી રીતે? રોગનું કારણ પેલું હેલું હતું
ને તેનો ઉપાય કંઈ હતો નહિ. જ્યાં સુધી હૈયાનું
એ ધમસાણ સમે નહિ ત્યાં સુધી દ્વાની અસર
થાય પણ કેવી રીતે?

પણ આ સાધુ મહાત્માની દ્વારા જુદા પ્રકારની

હતી. એમની દવા મનના ધમસાણને મટાડવાની જ હતી.

સાધુ મહાત્માએ “હરિ તું” નામ જપ્યા કરવાનો ઉપાય બતાવ્યો.

પણ ચૂનીલાઈ અંધકાદ્વાળું ન હતા. બુદ્ધિથી જ બધી બાબતોને તોળી જેનાર જીવાનને આવા જપમાં શક્તા બેઠી નહિં.

તેમાં વળી અશ્રદ્ધા વધે એવી એક ભવિષ્યવાળી આ સાધુ મહાત્માએ ભાખી. સાધુએ આગાહી કરી કે “એક વર્ષ પછી કોઈ એક સદગુરુ મળશે અને એ તને જીવનનો વિકાસ કરાવશે.”

આ એવા દિવસો હતા કે જ્યારે ચૂનીલાઈ દેશસેવાની ઉત્કટ ભાવનાથી ભરેલા હતા. દેશસેવા કરવાની મૂકી જીવનનો વિકાસ કરવાની વાત વળી કેવી?

આમ બેવડી અશ્રદ્ધાથી ચૂનીલાઈએ “હરિ તું” ના જપ જપવાની વાતને અવગાળું.

એ વાત અવગાળું તો ખરી કારણ કે એ બુદ્ધિશાળીના મનમાં વસે એવી જ ન હતી. પણ

પેલા ભયાનક રોગનું શું? એ તો હિવસે હિવસે એનું ભયંકર સ્વરૂપ વધારતો જ જતો હતો.

આખરે કંટાળીને આવા રોગી શરીરનો નાશ કરવો એ જ એક માત્ર ઉપાય છે એમ માની તેનો ત્યાગ કરવાના નિર્ણય પર ચૂનીભાઈ આવ્યા.

અને નર્મદા કિનારે ગરુડેશ્વરથી આગળ જતાં આવે છે તે એક ઊંચી બેખડ પરથી નર્મદા નહીમાં એમણે પડતું મૂક્યું.

પણ એ રોગી શરીર પાણીમાં પડ્યું તે જ વખતે એક પ્રચંડ વાટાળ આવ્યો. નર્મદાનાં પાણી ખળભળી ઊઠ્યાં. પ્રચંડ વેગે પાણી ઊઠ્યાં. અને ચૂનીભાઈને પાણીની બહાર ઝેંકી દીધા.

આ વખતે એમને કંદક અદૂભૂત અને અલૌકિક દર્શન થયાં.

આ દર્શન પછી એમના જીવનનું વહેણું બહલાઈ ગયું.

અને શારીરિક રોગના નિવારણ માટે પેલા સાધુએ આપેલો “હરિ તુঁ” નો મંત્ર એમણે જીવનની સાધના માટે અપનાવ્યો.

૧૧

હરિ ઉં નામસ્મરણ

ચુનીભાઈએ આપધાત કરવા નર્મદાના વહેણુમાં
ભૂસકો માર્યો પણ કુદ્રતને એ માન્ય ન હતું.
કુદ્રતે એમને પૃથ્વી પર પાછા ઝેંક્યા.

એ જ વખતે એમને અદ્ભૂતતાનાં દર્શન પણ
થયાં.

આ એ બાબતે ચુનીભાઈને પેલા સાધુનાં વચ્ચેનો
તરફ વિચાર કરતા કર્યા. પરિણુમે ઝેંક્રાના રોગના
નિવારણ માટે એમણે હરિ ઉં નામસ્મરણનો
પ્રયોગ શરૂ કર્યો.

ગાંધીજ રોગનિવારણ માટે રામ નામના સ્મર-
ણની હિમાયત કરતા તે આ વખતે યાદ આવ્યા
વિના રહેતું નથી.

ચુનીભાઈના આશ્ર્ય વચ્ચે હરિ ઉં નામસ્મ-
રણથી ચિતાની એકાશ્રતા વધવા માંડી અને પેલા
રોગની એકાશ્રતા ધરવા માંડી.

આથી એમની શ્રદ્ધા દઢ થવા માંડી અને
હરિજન સેવા કરતાં કરતાં હરિ તું સ્મરણનો સમય
વધારવા માંડ્યો.

જીવનને નિર્ભય બનાવવા, મનની ચંચળતા
ધરાડવા, મનને પોતાના કાયૂમાં આણવા અનેક
અને વિવિધ રસ્તાઓ લેવા લાગ્યા.

રાત્રે સ્મરણને જઈને સૂઈ રહેતા. ભયંકર
જગલી જનવરોના નિવાસ પાસે રહેતા. ધૂંવાધાર
ધોધ પાસેની ગુઝામાં જઈને રહેતા.

અલખત આ બધા માટે વરસે એકાઉ માસની
રજ લેતા ત્યારે એ કરાતું. પણ હરિ તું સ્મરણમાંથી
ચલિત ન થવાય એ માટે કરવા જેવું બધું એઓ
કરી શુટતા.

સવારથી રાત સુધી હરિજન સેવાનું કાર્ય
ચાલતું. એ સમય પણ એમાં જગળાય
એલા ખાતર ન છુટકે ખાલવું પડે ત્યારે જ
ખાલવું બાકી મૌન સેવવું એવી રીત ચાલુ કરી.

હરિ તું સ્મરણની તમના દિવસે દિવસે
વધતી જ ચાલી. એ માટેની અખંડ શ્રદ્ધા એમને
બળ હેવા લાગી.

આ ગાળામાં એક વખત એમને સાપ કરડ્યો.
 સાપ લયંકર જેરી હતો. એ વખતે એચ્છો ઘાટાલ
 આશ્રમમાં હતા. જેરમાંથી ઊગરવા એમણે તે વખતે
 લાગલાગટ ૭૬ કલાક સુધી હરિ ઝુંના ૮૫
 જખ્યા હતા. આ વખતે ત્યાં ઠક્કર બાપા અને
 શ્રીકાન્ત શેઠ પણ હતા.

આવી અહૂભૂત સંયમશક્તિ એમણે સંપાદન
 કરી હતી.

આમ હરિજન સેવાનું કાર્ય કરતાં જ
 ચૂનીભાઈ જીવન—સાધનાના પંથે આગળને આગળ
 જઈ રહ્યા હતા.

એમ કરતાં હરિજન સેવાથી યે વિશાળ સેવા-
 કાર્યમાં પછી પ્રવૃત્ત બન્યા.

અને શ્રીમેષાના નામે ઓળખાવા લાગ્યા.

૫

શાંતિભૂતિ વૃત્તિમાટે તીવ્ય આત્માનાના
મિત્રાંગાં હણાં । ૧૨ શાંતિભૂતિ માટે માટે
શાંતિભૂતિ વૃત્તિમાટે તીવ્ય આત્માનાના
શ્રીમાટા

શાનિયામાંથી ચૂનીભાઈ અને ચૂનીભાઈમાંથી
શ્રીમાટા થવામાં એમને કેટકેટલી આપત્તિઓમાંથી
પસાર થવું પડ્યું તે આપણે જોયું.

આ બધી આપત્તિ એમણે એમના મનોખળ
વડે જ નિવારી. કાયરતાને મનમાં રથાન નહિ જ
લેવા દીધું. જરૂર પડે સંકલ્પ અધિક બળથી દઢ
કરતા જવું વર્ગે જાણીને આપણે ધણી ધણી પેરણા
એમના જવનમાંથી લઈ શકીએ છીએ.

આ શ્રી માટા કેમ કહેવાયા તે પણ એક
જેગાનજેન હુકીકત છે.

ચૂનીભાઈના મોટાભાઈ જમનાદાસ ક્ષયનો
મરણતોલ બિમારીમાં હતા તે આપણે જેઈ ગયાઃ
પછીથી એ રોગે એમને હરિ લીધા હતા.

જમનાદાસ જતાં ધરમાં ત્રણ ભાઈઓ રહ્યા.
આ ત્રણમાં ચૂનીભાઈ મોટા એટલે મોટાભાઈ ને
ખદ્દલે હવે ચૂનીભાઈ મોટા કહેવાવા લાગ્યા.

એમના જીવનમાંથી બીજુ એક બાધ્યત પણ
આ માટે તારવવા જેવી છે.

નાના શનિયાએ પિતાને દૃષ્ટાવતો ને મારતો
પેદો સિપાઈ લઈ ગયેલો ત્યારે આવાં અપમાનામાંથી
ઉગરવાનો એક જ ઉપાય એને જરૂદો.

ભાણવું ને મોટા માણુસ થવું.

આ મોટા શણ્ઠપ્રયોગ પણ શ્રીમોટા નામ
સાથે કેટલો બધો મેળ મેળવે છે ?

એમની નિશ્ચળતાનો એક સરસ પ્રસંગ પણ
જાણવા જેવો છે.

શ્રીમોટા હરિજન સેવાનું કાર્ય છાડીને વિશાળ
જનસમૃદ્ધયની સેવા તરફ વજ્યા હતા પણ હરિજનોનાં
દુખ એઓ જરા વીસર્યો ન હતા.

૧૯૪૨ માં ભારત છાડોની ગાંધીજની ઘોષણાથી
આખા હેઠો અંગ્રેજ સરકારની સામે યુદ્ધ આરંભ્યું
હતું. સરકારે એ લડાઈને કુચરી નાખવાનો

નિશ્ચય કર્યો હતો. દમનનો કોરડો હેશને ખૂણે ખૂણે
વીંઝાઈ રહ્યો હતો.

આખા હેશના બધા જ નેતાઓને જેલના
સળિયાની પાછળ પૂરી હેવામાં આવ્યો હતા.

એટલે હરિજન સેવક સંધ અાર્થિક મુશ્કેલીમાં
આવી પડ્યો હતો. આ સંધ દ્વારા હરિજન સેવા
થતી. એના બધા જ પૈસા લોકો આપતા અને
એમાંથી જ એનો વ્યવહાર ચાલતો.

બધા કાર્યકર્તાઓ જેલ ભેગા થઈ જવાથી
પૈસા કંણ લાવે? ને માઝ્યા વિના તો મા પણ
નહિ પીરસે એવી આપણી કહેતી સાચી પડતી
જતી હતી. પરિણામે હરિજન સંધ મુશ્કેલીમાં આવી
પડ્યો હતો.

શ્રીમાણાનું ધ્યાન તરત એ તરફ ગયું અને
જીવન સાધનાની પ્રવૃત્તિઓ મોટી હોવા છતાં
હરિજન સેવક સંધ માટે નાણાં ઉધરાવવાનું કામ
એમણે શરૂ કર્યું.

એ વખતે મુખ્યધિમાં એક મંડળની કાર્યવાહક
સમિતિની સભામાં એ ગયેલા. મંડળના પ્રમુખે

શ્રીમોદાની ઓળખ આપ્યા પછી શ્રીમોદાએ પ્રેમભરી,
હર્ષભરી, હદ્યવાળી વહાવી હરિજનોની શાળાઓની,
હરિજનોનાં ખાળકોની કદ્રોડી હાલત સમજવી, એ
માટે નાણું માણ્યાં.

સૌના અંતરમાં શ્રીમોદાની વાળી વસી. સભાના
પ્રમુખશ્રીએ દાનનો આરંભ પોતા તરફથી
કરીને રૂ. ૫૦૧૧ જહેર કર્યા. અન્ય સભ્યોએ પણ
યથાશક્તિ રકમ નોંધાવી.

ખાણીને દિવસે શ્રીમોદા પ્રમુખની પેઢીએ પૈસા
લેવા ગયા. ૨૦ મી નવેમ્બર ૧૯૪૨ નો આ દિવસ.

પ્રમુખ ચેક લખયો ને હસ્તે મોંઝે શ્રીમોદાને
આપ્યો. ચેક રૂ. ૧૦૧૧નો હતો. શ્રીમોદા
આશ્ર્યબેર પ્રમુખના મોં સામે જોઈ રહ્યા.

એ પ્રમુખ વેપારી બુદ્ધિના હતા. એમણે
વ્યવહાર સમજવ્યો: “મારે આ ફાળામાં રૂ. ૧૦૧૧
જ આપવા હતા પણ તમારો ફાળો મોટો થાય
એટલા માટે મેં ત્યારે રૂ. ૫૦૧૧ કહ્યા હતા.
એટલે આ ચેક આપું છું તે બરાબર છે.”

પેલા સજજનના મોં પર પૂરી વ્યવહારુતા

હતી. કંઈ અણુધટતું કરે છે એવો જરા સરખાય છાછ ન હતો.

પણ શ્રીમોદીને આ જુહૂણું કયાંથી વસે? એમણે ચેક પાછો આપ્યો ને કદ્યું: “હું તો આપે નોંધાવેલી રકમ જ લેવા આવ્યો છું ને એટલી રકમ જ લઈશ.”

પેલા ભાઈ કહે: “કુળામાં તો જે જેટલી રકમ આપે તેટલી લઈ લેવી જેઈએ. આ ચાર સા રૂપિયા તો તમને બીજેથી મળી રહેશે. મારી રૂ. ૫૦૧૦ની રકમ યાહીમાં પ્રથમ છે તેની અસર થયા જ કરરો.”

ધણી રકડક ચાલી પણ પેલા ભાઈ માન્યા નહિ. આખરે શ્રીમોદીએ જળાવ્યું કે “જ્યાં સુધી તમે લખાવેલી રકમ આપશો નહિ ત્યાં સુધી રોજ હું આહી આવીશ.”

અને શ્રીમોદીનો સત્યાગ્રહ શરૂ થયો.

પેઢી ખૂલે ત્યારે ત્યાં જય ને બંધ થાય ત્યાં સુધી એસે. એઠા એઠા પોતાનું કામ કર્યા કરે. આ કામમાં ખાસ તો જીવનસાધના માટે જિજાસુઓના

पत्रो आवता तेने श्रीमार्या त्यां घटा घटा जवाये।
लभता ते हुतुः।

पेढीना भालिक्नो अणुगमो वधते जय। कही
कही तो ब्यष्टाट करता के तिरस्कारता। पण् श्रीमार्या
कंध गणुता नहि। कंध जवाख पाण् आपता
नहि। कही ज्ञानेडी तो करता ज नहि। अवे।
मीठा सत्याग्न शङ् कराये।

जाणे महाभारत सप्ताह उज्वायुः।
सात द्वाहा थया पण् श्रीमार्यानो। कम चालु
ज रह्यो। झाणो। उधरावनार आवुँ करे ते पेला
शेठना। द्विमां वसे नहि। अतुँ आश्चर्य वधतुँ
जतुँ हुतुः।

साथे ज श्रीमार्यानुँ वलशुवर्तन मान
उपज्ञवतुः। अमनां विनय अने सहिष्युता। शेठना।
अंतरमां उतरतां जतां हतां।

२६ भी नवेभ्यर आवी।

श्रीमार्या आज्ञा वधत लज्या करता हुता ने
टपालनो माटो थोकडो थतो हुतो। ते ज्ञेई
पेला शेठने थयुँ के आ माणुसनो क्यो। वेपार

ચાલતો હશે ? આટલા બધા પત્રવ્યવહાર શાના હશે ?

કુતૂહલ વધતાં આજે એણે શ્રીમાટ્યને પૂછ્યું :
“તમે શું લખ લખ કરો છો ?”

શ્રીમાટ્યએ સમજ પાડી, વિગત જણાવી અને
વાંચવાની ઇચ્છા હોય તો વાંચવા માટે પત્રોનો
થોકડો ધર્યો.

શેઠે પત્રો લિધા ને વાંચ્યા.

શેઠની પેઢી પર ‘સપ્તાહ’ માંડિને ઘેઠેલા
પ્રભુની પેઢીના આ મુનીમના ચોપડાનાં પાનાંને
વાંચતાં શેઠના હૃદયમાં નવો જ પ્રકાશ પડ્યો.

શ્રીમાટ્યને એ કહેવા લાગ્યા; “તમે તો
મહાજ્ઞાની છો આટલી સરળ ભાષામાં તમે કેવું
ગૂઢ રહુસ્ય સમજવી શક્યા છો !”

અને પોતાના અયોઝ વર્ત્તન બદલ દિલગીરી
દ્વારાવી રૂ. ૫૦૧૦ નો ચેક લખી આપ્યો.

કેવી નિશ્ચળતા ! સત્યને વળગી રહેવાની
કેવી દફતા !

ની પ્રદૂષણાં સાધારણાં જરૂર હોય ના? તેણું અને
નું કૃષ્ણ નિધારિયે વિનિયોગ કરી એવા રૂપી હતું

૧૩

અને આ સંત

પછી તો શ્રીમાટા હજરે ભક્તોના 'મોટા'

બન્યા. અને એમ બાળપણની મોટા બનવાની
મહેયા સાચી રીતે સર્વણ બનવા પામી.

પોતાને થયેલી ચિત્તાની શાન્તિ અને પોતામાં
જગેલી પ્રેમસ્વરૂપ નવચૈતનાનું મુખ્ય સાધન હરિ
ઉં નું સમરણ અને રણણ છે એવી એમને પ્રતીતિ
થતાં અન્યોને લાભ આપવા હરિ ઉં આશ્રમ
સ્થાપ્યા.

માત્ર ગૂજરાતમાં જ નહિ, ઉત્તરે ક્રિશોજપૂરમાં
અને દક્ષિણે કુંભકોણમાં પણ.

એમ એચ્ચા એક મહાન સંત તરફિ સ્થાપિત
થયા. હજરોના દિલમાં એચ્ચો હીવો પ્રગટાવવાને
શક્તિમંત બન્યા.

પણ બાળકો અને કિશોરોએ જાળવા જેવી
બાધત જુદી જ છે.

આ સંત અન્ય ધર્મગુરુઓની પેઠે માત્ર ધર્મપ્રચાર કરવામાં સંતોષ માનતા નથી.

એમની દઢ માન્યતા છે કે માત્ર ધર્મપ્રચારથી સમાજ એકાંગી બની જય છે. સમાજનો સાર્વત્રિક વિકાસ થવો જરૂરી છે.

અને સમાજને એનાં ખધાં પાસાંથી વિકસાવવો હોય તો સંસારીઓને એમના સર્વ ક્ષેત્રમાં વિકસાવવા જોઈએ.

આ એક ધર્મણી જ દૂરાચંહેશી ભરેલી, સમાજ માટે અત્યન્ત ઉપયોગી એવી, મહાન દાસ્તિ છે.

આ દાસ્તિને ધ્યાનમાં રાખી શ્રીમાટાએ લોક-કલ્યાણ માટે અનેક પ્રવૃત્તિઓને વેગ આપવા માંડ્યો. આ ખધી પ્રવૃત્તિ માટે એમણે ઝાળી કુરવવા માંડી અને ઝાપિયો એ ઝાપિયાથી માંડીને હજરોનાં દાન માટે રહેલ નાંખવા માંડી.

આ રહેલથી ભળતાં નાણું નિર્દેખ લાવે એ સ્વીકારતા ને તે યોગ્ય સંસ્થાને યોગ્ય શરતે આપી જે તે પ્રવૃત્તિને વેગ આપવા ધયતું કરતા.

નાણું એઓ ઉધરાવે ધતાં કયાંયે એમનું નામ આવે નહિ તે જેતા. નાણું આપનારનું નામ પણ

તે પ્રવૃત્તિ સાથે જેહતા નહિ. જેમને માત્ર ભાવનાથી આપવું હોય તે આપે, એવી શુદ્ધ ભાવના સાચવતા.

આ રીતે બાળકો, કિશોરો, જુવાનો અને સ્વીઓ માટે જ્ઞાન અને પ્રેરણા મળે એવાં પુસ્તક-પ્રકાશન માટે ટ્રસ્ટો પણ સ્થાપ્યાં.

માનવ—સમાજનાં સાહસ, પ્રમાણિકતા, હિંમત, ત્યાગ, પરાક્રમ, સહૃદનશક્તિ વગેરે ગુણની કદર-ભાવનાના પ્રતીક ઇપે ચન્દ્રકો આપવા શરૂ કરાવ્યા.

શારીરિક સુફદ્રતા વધે તેવી યોજનાઓ યોજ. અરે ! ઝળજાડ અને એતી વિકસે તે માટે અને વિદ્યાર્થીઓમાં શ્રમનું મહત્ત્વ વધે તે માટે પણ પારિતોષિકાની યોજના કે એવું કર્યું.

કોઈ ધર્મગુરુએ, ધર્મપ્રચારકે, સંતે કે સાધુ મહાત્માએ ધર્મ બહારની આવી પ્રવૃત્તિને વેગ આપવા કયારે એ કંઈ કર્યાનિા દ્વારાલો નથી. બહુ બહુ તો ધર્મપ્રવચનમાં કહેવાય એટલું પૂરતું ગણ્યાતું આવ્યું છે.

એ રીતે જેતાં શ્રીમાટ્ટ અનોખા પ્રકારના સંત ગણ્યાય. અને આપણા જાણીતા લેખક શ્રી ઈશ્વરભાઈ

પેટલીકરના શળહોમાં શ્રીમોદા એમની આ સધળી ધતર પ્રવૃત્તિ દ્વારા “એક ધાર્મિક મુરુષ તરીકે ધર્મગુરુઓને સુદ્ધાં પ્રેરણા આપી રહ્યા છે.”

આ મહાન વિભૂતિએ બહુ દ્વંડા ગાળામાં સમાજના કલ્યાણ માટે પાઈ પૈસો એકઠો કરી કરીને ચાળીસ લાખથી યે વધારે નાણાં મેળવ્યાં છે. તે બધાં મેળવવા માટેના અનેક પ્રકારના રાહું એમણે અપનાવ્યા છે.

મકાનનું ખાતમુહૂર્ત કરવાનું હોય કે મકાનનું વાસ્તુ કરવાનું હોય, લગ્ન કરાવવાનાં હોય કે જનોઈ પહેરાવવાની હોય, કોઈને ત્યાં સારે પ્રસંગે જવાનું હોય કે કોઈને ત્યાં ‘રોટલા ખાવા’ જવાનું હોય; શ્રીમોદા નાણાંની શરત પહેલી કરે છે અને અવું આમંત્રણ આપતાં લોકો ભક્તિભાવે કે પ્રેમ-ભાવે રાજ્યભૂષિથી નાણાં આપી શ્રીમોદાના આશિષ મેળવી આનંદિત બને છે. શ્રીમોદા પણ એથી આનંદ પામે છે.

આમ લોકનો પૈસો લોક માટે વાપરવાની શ્રીમોદાની આવી અનેક રીતો હોય છે.

ખૂખી તો એ છે કે આવાં મળતાં નાણાંનો
પોતાની વાટખરચી માટે કે પોતાના આશ્રમના
નિલાવ માટે પણ કહી ઉપયોગ કરતા નથી.
અમના આશ્રમો તો જણે એમનો હરિ જ
ચલાવે છે !

પોતાનો અંગત ખર્ચ નહિ જેવો જ છે. અને
તે માટે એમને કહી ચિંતા કરવી પડી નથી.

આવા આપણા શ્રીમેષા આવતે વર્ષે ૭૫
વર્ષના થશે. ૧૯૬૮માં અમદાવાહના ટાઉનહોલમાં
એમની ૭૦મી જન્મજયંતી ઉજવાઈ હતી. આ
૭૫મી રજતજયંતી એથી યે અધિક ઉમળકાથી,
ભાવનાથી ને નાણાંથી એમને નવરાવી દઈ
લાડો ઉજવશે એ વિષે જરા પણ શંકા નથી.

શ્રીમેષા લાંબું, ધાણું લાંબું આયુષ્ય બોગવવા
પામો ને લોકલભ્યાણુના આરંભેલા યજાની જ્યોતથી
સંસાર પૂર્ણ પ્રકાશવાન બનો એવી અભ્યર્થના!

આ અભ્યર્થનામાં બાળકો, કિશોરો અને
નવશિક્ષિત પ્રૌઢો; સર્વ વાચકો, સહભાગી બનો !

પૂરવણી

શ્રીમોદાચે લોકકલ્યાણુની ચાલુ કરેલી
કેટલાક યોજનાએ।

શુજરાતમાં ત્રણ, ઉત્તર ભારતમાં એક અને દક્ષિણ
ભારતમાં એક એમ પાંચ હરિ ઝું આશ્રમોને ધાર્મિક સ્થળો
ગણ્યીએ તો તે ઉપરાન્ત

૧. ભક્તિનાં ભાવનાત્મક સાહિત્યનાં મૌલિક સર્જનો.
૨. બાળકોમાં સાહસ, હિંમત, પરાક્રમ, પ્રમાણુકતા,
ત્યાગ, સહનરીતિ વગેરે ગુણો વિકસાવવા પ્રેરણું
મળે એવાં મૌલિક વાર્તાઓનાં સર્જનો.
૩. બહુનો અને માતાઓનાં જીવન પરિવે સમાજના
માનસમાં સદ્ગુલાવ, આદર અને માન પ્રગટે એવાં
સાહિત્યનાં સર્જનો.
૪. “શાન-ગંગોત્રી” સંદર્ભ અંથો (Books of
knowledge) હું સર્જન.
૫. ચીલ્ડરન્સ એનસાઇક્લોપીડીઓના અંથો પ્રગટ કરવા.
૬. વિજ્ઞાન શ્રેણીના અંથો પ્રગટ કરવા.
૭. માનવસમાજમાં સાહસ, પ્રમાણુકતા, પરાક્રમ, ત્યાગ,
સહનરીતિ વગેરે ગુણોની કદરભાવનાના પ્રતીક રૂપે
ચન્દ્રકો આપવા.

૮. શ્રીચોનાં શરીર સુદ્ધ બને ને તેમનામાં સહૃદયણો
અને લાવનાના સંસ્કાર પ્રગટે તેવી સહિત ચોજનાયો.
૯. વિદ્યાર્થીઓઓમાં સહૃદયણો અને લાવના પ્રગટે તેવી
નિખંધ હરીક્ષાઈએ.
૧૦. નાનાં નાનાં ગામડાઓમાં સહૃદયણો તેમજ લાવના
પ્રગટે તેવાં પુરુતકોની વહેંચણી.
૧૧. જેડા જિલ્લામાં અસ્પૃષ્યતા-નિવારણું સારામાં સાડું
કામ કરે તેને પ્રત્યેક વર્ષે ચાંદીની મારી શિલ્પ આપવી.
૧૨. નહિયાદમાં અને સૂરતમાં સ્નાનાગારો.
૧૩. તાપી નહીમાં તરણું હરીક્ષાઈએ.
૧૪. અભિલ ભારત ધોરણે સમુદ્રતરણ સ્પર્ધાની ચોજનાયો.
૧૫. રાજ્ય કક્ષાએ હોડી હરીક્ષાઈએની ચોજના.
૧૬. ચુનિવર્સિટી દ્વારા અસ્વિંદ તત્ત્વજ્ઞાન વ્યાખ્યાનમાણા.
૧૭. કન્યા-વ્યાયામ શાળાને ઉત્તેજનની ચોજના.
૧૮. વેદ ઋચાએના અર્થો આમ જનતાને સુલભ બને
એવાં પ્રકાશનો.
૧૯. ચુનિવર્સિટી કક્ષાએ નિખંધો.
૨૦. સર્વધર્મ-તત્ત્વજ્ઞાનદર્શિન દ્રસ્ટ ચંદ્રશેખરી ચોજના.
૨૧. ગુજરાતી ભાષાના વિકાસ અર્થે જુદાં જુદાં દ્રસ્ટો.
૨૨. વિદ્યાર્થીઓમાં શ્રમનું મહત્વ પ્રગટે તે માટેનાં દ્રસ્ટો.
૨૩. હાઈસ્ક્યુલનાં વિદ્યાર્થીએ અને વિદ્યાર્થીનીએ માટે
સાઈકલની સ્પર્ધાનાં પારિતોષિકોનાં દ્રસ્ટો.
૨૪. હાઈસ્ક્યુલનાં વિદ્યાર્થીએ અને વિદ્યાર્થીનીએ માટે
દ્વારાની સ્પર્ધાનાં પારિતોષિકોનાં દ્રસ્ટો.

૨૫. આચુર્વેદિક ઔપધિઓના સંશોધન માટેની પારિતોષિક યોજના.
૨૬. વૈજ્ઞાનિક સંશોધન માટેનાં પારિતોષિકોની યોજનાઓ.
૨૭. ગુજરાતી સાહિત્યકોષની સૂચિત યોજના.
૨૮. જૂના ને જર્જરિત થઈ ગયેલા એવારાઓની દુરસ્તી.
૨૯. પણત વર્ગની બહેનોમાં એસ. એસ. સી. માં પ્રથમ આવનારને શિષ્યવૃત્તિઓ.
૩૦. ફળાડ વૃક્ષારોપણ, પરખ, પક્ષીને ચણુ વગેરે વગેરે.
૩૧. નાનાં ગામોમાં નિશાળોનાં બાંધકામમાં મહદ.
૩૨. વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીનીઓને મહદ.
૩૩. તિતિક્ષા-હરીક્ષાઈની યોજના.
૩૪. ઐતીના વિકાસ માટેની પારિતોષિક યોજના.
૩૫. લોકસેવા-સામાજિક સંસ્થાઓને જુદી જુદી મહદ.
—ઉપરોક્ત પ્રવૃત્તિઓ માટે દ્રસ્ટો રચીને મૂળ રકમના વ્યાજમાંથી ચાલ્યા કરે એવી રીતે લગભગ ચાળીસ લાખ રૂપિયાનાં હાનો શ્રીમાટાએ લોકકલ્યાણથી આપ્યાં છે.
—અને આ ગંગાપ્રવાહ હળ સતત ચાલુ જ છે, એટલું જ નહિ એનો ધોધ અનેકગણે વધ્યો છે.
—શ્રીમાટાએ હમણાં જ એક શુલ્ક હિને નીચેની પ્રવૃત્તિઓ લગભગ સાડાતેર લાખ રૂપિયાથી ઉપાડવાનો સંકલ્પ કર્યો છે.

૧. સાડા ચાર લાખ રૂપિયા એકડા કરી એના વ્યાજમાંથી
(૧) એકસપેરીમેન્ટલ સાયન્સ, (૨) થીઓરીટીકલ
સાયન્સ અને (૩) એપ્લાઇડ સાયન્સમાં સંશોધન
કરનારને પ્રતિ વર્ષે દસ હજાર રૂપિયાના એવા ત્રણું
એવોઈ આપવો.
૨. ત્રણું લાખ રૂપિયા એકડા કરી એના વ્યાજમાંથી
ઉત્તમ મેડીકલ સંશોધન કરનારને પ્રતિ વર્ષે રૂપિયા
વીસ હજારનો એવોઈ આપવો.
૩. ત્રણુંલાખ રૂપિયા એકડા કરી એના વ્યાજમાંથી જેતી
વિષયક ઉત્તમ સંશોધન કરનારને પ્રતિ વર્ષે રૂપિયા
વીસ હજારનો એવોઈ આપવો.
૪. ત્રણું લાખ રૂપિયા એકડા કરી અવકાશ વિષયક ઉત્તમ
સંશોધન કરનારને સ્વ. વિકિમ સારાલાઈની સમૃતિ
તરીકે પ્રતિ વર્ષે રૂપિયા વીસ હજારનો એવોઈ આપવો.

—એમ શ્રીમોદ્ય દ્વારા સમાજકલ્યાણથી અર્પાતી હાનાં
ઓળિનો આંકડો બ્રેપન લાખ ઉપર ખેણ્યો જશો.

—શ્રીમોદ્યનું સંકલપણ એટલું બધું જબકું છે કે
નક્કી કરેલી યોજના નિરધારિત સમયે પાર પાડીને
જ રહે. એટલે આ ઉપરની સમસ્ત ભારતને સ્પર્શાતી
ચારે યોજના યથા સમયે સાકાર બનશો જ એવી
સૌને સંપૂર્ણ આસ્થા છે.

યરેતર એજિક્યુકેશન સોસાયટી-આણુંદું

ભાલસાહિત્ય પ્રકાશન

- ## (१) वालभित्र भासिक

તંત્રીઓ : વસન્ત નાયક અને ધ્રિષ્ટબાઈ પટેલ

લવાજમ : વાર્ષિક માત્ર હા. ૬૧ પંચવર્ષીય હા. ૨૫૧

આજુવન શુભેચ્છાક ડા. ૧૦૦

परहेशमां वार्षिक शि-१२

- (2) ગિજુભાઈ સમારક યોજના : પ્રેરક વાર્તાઓ

બહુદુર ખાણા : લેખક વસન્ત નાયક

ଜ୍ୟୋତିଶ୍ରାନ୍ତ : „ „ „ ୩୧. ୮-୦୦

- (3) वातेा ज वातेा : लेखक वसन्त नायक

વार्तायोनां वार पुस्तको, हरेक पुस्तकनो।

ટપાલથી મંગાવનારે એકને બહલે સવા ઝિયેા મોડલવો.

- (४) श्रीभाद्य-प्रेरक प्रसंगा : लेखक वसन्त नाथक

આળકેને ભરપૂર પ્રેરણા મળે એવા, વાતાંની પેઠે વાંચવા

ગમે એવી રોચક શૈલીમાં લખાયેલા ૧૩ પ્રસંગો ૩૧. ૧-૫૦

- (५) अष्टोला राणी : लेखक यंद्वहन महेता।

વैતाणनી વાતો પરથી બાળકો ભજવી શકે એવું લેખકની

કસાએલી કલમે લખાયેલું નવું ૦૪ નાર્ટે

विडेता : बालगेविंह अुक्सेलस, गांधीभार्ग, अमहावाह

મુદ્રક : સાહિત્ય મુદ્રણાલય, કાંકરિયા રોડ અમદાવાદ-૨૨.